

Osser Jensen

BOKSAMLINGAR

PÅ

ISLAND

1179—1490

ENLIGT DIPLOM

AF

EMIL OLMER

GÖTEBORG
WALD. ZACHRISSONS BOKTRYCKERI A.-B.
1902.

Innehållsförteckning.

	Sid.
Inledning	V—VIII
I. Allmänna uppgifter om isländska boksamlingar	1
II. Specialförteckning öfver innehållet i de isländska boksamlingarna	3
III. De olika skrifternas utbredning	55
IV. Gruppering af bokförrådet efter innehållet	57
1. Gudstjänstböcker	57
2. Legender	58
3. Teologiska och filosofiska skrifter	59
4. Bibliska böcker:	
A) Gamla Testamentet	60
B) Nya Testamentet	60
5. Skolböcker	60
6. Juridisk litteratur	61
7. Historia, annaler och andra kronologiska anteckningar samt världsliga sagor	61
8. Böcker, som ej kunna hänföras till förut nämnda grupper	62
V. En allmän återblick öfver gruppindelningen	63
VI. Antalet böcker i de olika kyrkorna och klostren	65
VII. Utvecklingen af kyrkans bokförråd	69
VIII. »Möðruvallaklaustrs Maldage»	71
IX. Uppgifter om bokförrådets värde	76
X. Uppgifter om böckernas utstyrsel och yttre beskaffenhet i öfrigt	79
XI. Språket i den isländska kyrkans bokförråd	82

Inledning.

Uti föreliggande afhandling skall jag söka lämna en redogörelse för boksamlingar på Island under medeltiden. Det är nästan uteslutande de isländska kyrkornas och klostrens bokförråd, som i denna undersökning kommer i fråga, alldenstund det endast är kyrkor och kloster, som efterlämnat några förteckningar öfver befintliga boksamlingar. Afhandlingen bör därför egentligen betraktas som en redogörelse för isländska kyrkans bokförråd under medeltiden. Undersökningen har möjliggjorts genom det på senare tiden utgifna *Diplomatarium islandicum*, som utgör den egentliga källan för denna afhandling. Det är ur kyrko- och klostermåldagarna i detta diplomatarium, som man får kunskap om, öfver hvilken litteratur den isländska kyrkan förfogade under medeltiden.¹ Men tyvärr kan man ej våga påstå, att någon fullständig kännedom om denna litteratur vinnes ur måldagarna på grund af dessas ofta stora ofullständighet. Många måldagar förbigå nämligen alldeles allt omnämnande af kyrkornas bokförråd, ehuru man väl måste antaga, att högst få kyrkor — åtminstone något längre fram under medeltiden — fullkomligt saknat böcker. Någon eller några af de vanligaste gudstjänstböckerna torde väl ha funnits i de allra flesta kyrkor. En grupp måldagar uppger visserligen antalet eller värdet af de böcker, som funnos i kyrkorna,

¹ Början till en dylik framställning är gjord af *Gustaf Cederschiöld* i *Studier öfver isländska kyrkomåldagar från fristatstiden*. Aarbøger for nord. Oldk. og Historie 1887.

men meddelar ej, hvilka de voro, hvadan de äro af föga betydelse för vår undersökning. En annan grupp måldagar uppräknar däremot ganska samvetsgrant alla de böcker, som ansågos äga något större värde. Särskildt klostermåldagarna visa sig i detta afseende fullständiga. Men i dylika måldagar händer det ofta, att en passus tillfogas mot slutet, hvari det heter, att det dessutom finnes en mängd dåliga, gamla och mindre nyttiga böcker, hvilka kort och godt affärdas med denna knapphändig upplysning, som för vår undersökning är värdelös. Omöjligt är det naturligtvis att säga, huru många olika slag af böcker vi genom denna måldagarnas ofullständighet lämnas i okunnighet om, men man kan tryggt våga påstå, att nedanstående förteckning öfver isländska boksamlingar under medeltiden skulle ha visat en betydligt större rikedom på olika slag af böcker, om vi öfverallt fått fullständigt detaljerade uppgifter.

Angående själfva hufvudafdelningen af detta arbete eller den alfabetiska förteckningen öfver bokförrådet har jag följt den metoden att för de allra flesta arbeten meddela, på huru många olika ställen de förekomma. För ett fåtal skrifter har emellertid ej detta skett bland annat därför, att titlarna på böckerna varit mycket sväfvande, stundom längre, stundom kortare, så att man ej med säkerhet kan veta, om det verkligen är samma arbete, som åsyftas på de olika ställena. Det är egentligen angående en del af gudstjänstböckerna, som en dylik oklarhet råder. Jag får därför rörande dem i förväg förklara, att skrifter möjligen på något ställe upptagits under samma rubrik, emedan deras titlar äro synnerligen lika hvarandra, ehuru de borde förts till olika rubriker; eller tvärtom, att någon gång samma arbete upptagits under skilda rubriker, nämligen om med olika titlar på ett eller annat ställe betecknats blott olika delar af samma bok t. ex. sådana gudstjänstböcker som »vårbok, sommarbok, vinterbok» o. s. v. Jag har ej af den mig tillgängliga delen af medeltidens litteratur kunnat vinna någon full klarhet i denna fråga. Dock har jag i stället genom en rik samling af olikartade exempel under dylika rubriker sökt häfva denna brist, så att afhandlingen äfven på dessa ställen må fylla sin uppgift, särskildt om den kom-

mer att studeras af specialister på den medeltida gudstjänstlitteraturens område. För öfrigt har i allmänhet lämnats en stor mängd exempel från de olika måldagarna för att belysa den annars så korta och torra uppgiften om det eller det arbetet. Efter denna exempelsamling meddelas, hvilka af de uppgifna arbetena, som ännu förefinnas i handskrift, eller som redan äro utgifna i tryck. Till belysning af den gruppering af bokförrådet, som följer efter den utförligare alfabetiska förteckningen, har i en mängd anmärkningar åtskilliga meddelanden lämnats, som jämte böckernas titlar, lämnade exempel m. m. må tjäna till att bestyrka den företagna grupperingen. Jämte dessa två hufvudafdelningar eller den alfabetiska förteckningen öfver och grupperingen af bokförrådet, har jag i åtskilliga kortare delar af afhandlingen meddelat upplysningar, som för ämnet synts mig vara af intresse, t. ex. uppgifter om bokförrådets värde, om böckernas utstyrelse och beskaffenhet i öfrigt, om det språk, på hvilket böckerna äro författade, o. s. v.

Som redan meddelats, utgöres den egentliga källan för denna afhandling af:

Diplomatarium islandicum gefið út af hinu íslenzka bókmentafélagi I—VI.

Andra källor, som för här och där meddelade upplysningar användts, äro:

Th. Möbius, Catalogus librorum islandicorum et norvegicorum ætatis mediæ editorum versorum illustratorum = (citeras Catalogus librorum).

Th. Möbius, Verzeichniss der auf dem Gebiete der altnordischen Sprache und literatur von 1855 bis 1879 erschienenen Schriften (cit. Verzeichniss . .)

Arkiv för nordisk filologi.

Katalog over den arnamagnæanske håndskriftsamling. København (cit. A. M.).

Katalog over de oldnorsk-islandske håndskrifter i det store kongelige bibliotek og i universitetsbiblioteket samt den arnamagnæanske samlings tilvækst 1894—99, København.

Katalog öfver kongl. bibliotekets fornisländska och fornorska håndskrifter; i kongl. bibliotekets handlingar 22-årsberättelse för år 1899, Stockholm.

Wilhelm Gödel, Katalog öfver Upsala Universitets Biblioteks fornisländska och fornnorska handskrifter.

Du Cange, Glossarium mediæ et infimæ latinitatis (cit. D. C.)

William Smith and Henry Wace, A Dictionary of Christian Biography.

Meyers konversationslexikon (cit. Meyers kl.)

Brockhaus' konversationslexikon.

Nordisk familjebok. (cit. N. F.)

G. E. Klemming, Latinska sånger, fordom använda i svenska kyrkor, kloster och skolor.

Finnur Jonsson, Den oldnorske och oldislandske literaturs historie.

H. Schück, Svensk literaturhistoria.

Ebert, Literatur des Mittelalters.

Grässe, Handbuch der Literaturgeschichte.

Gustaf Cederschiöld, Studier öfver isländska kyrkomåldagar från fristatstiden. Aarbøger för nord. Oldk. og Historie 1887.

C. R. Unger, Heilagra Manna søgur I—II.

Biskupa Sögur, gefnar ut af hinu islenzka bókmentafélagi I—II.

C. R. Unger, Postola søgur.

Henrik Schück, Om den äldsta bokhandeln i Sverige, Festschrift med anledning af Svenska Bokförläggareföreningens femtioårs-jubileum 1893.

Acta sanctorum.

M. fl.

Slutligen ber jag att få uttala mitt varma, hjärtliga tack till min vördade lärare, professorn vid Göteborgs Högskola, *J. G. C. Cederschiöld*, för alla de råd och anvisningar, som han under mitt arbete gifvit mig.

Allmänna uppgifter om isländska boksamlingar.

Den rubrik, under hvilken de allmänna uppgifterna mest förekomma, är »bok» eller »böcker». Så heter det kort och godt om Eyri í Álptaffirdi 1355, Di. III, 105, att kyrkan därstädes äger 4 böcker, om Vatnshorn 1397, Di. IV, 164, att den har 2 böcker, om Reykjaholt 1397, Di. IV, 120, att den äger »XXX boca oc ij bækur virðar fyrer X^c» o. s. v. Af dessa uppgifter får man ej veta mycket om beskaffenheten af den isländska kyrkans litteratur. Dock afses nog i allmänhet med dessa uppgifter, då ingenting annat nämnes om bokförrådet, böcker, som användas vid gudstjänsten. Detta framgår t. ex. af en dylik uppgift för kyrkan i Laugarnes 1397, Di. IV, 112, »Item xiiij bækur er a eru xij mänada tíjder allar». Men naturligtvis kan man ej vara säker på, att dessa böcker alltid äro gudstjänstböcker, åtminstone ej alla, där de finnas i något större antal. Sådana uppgifter, som att en kyrka äger »hundrað j bokum» Höfðabrekka 1340, Di. II, 741 eller »xj. hundrud j bokum», Staðastaðr 1354, Di. III, 81 öka lika litet vår kunskap.¹ Andra liknande uppgifter finnas för Eydalir 1388, Di. III, 419 »v. bækur i hvitum skinnum oc ein spialldaboc med storum spennum», för Márstaðir 1360, Di. III, 161 »skjyr Bok j selskinni», för Múli 1318, Di. II, 435 »per usum Bok a su-

¹ Med hundrad menas värdet af 100 alnar vadmal (d. v. s. 120).

marid,¹ för Víðimýri 1318, Di. II, 466 »*ein bok per usum*», för Sjóarborg 1360, Di. III, 173 »*per usum Baaker. ij*»; för Skarð 1327, Di. II, 635 »*vij bækur secundum ordinem fyrir vij hundrud*»; för Árskógr 1431, Di. IV, 466 »*item quinque libri antique et putride*» o. s. v.

Ett annat slags rubrik, under hvilken allmänna, föga upplysande meddelanden lämnas är »*skrá*», »*bokaskrá*» eller »*skráða*». Denna rubrik förekommer ofta, särskildt under 1300 och 1400-talen. Så meddelas det, att kyrkan i Pauglabakki 1318, Di. II, 444 jämte en del namngifna böcker äger »*IX. skrár vondar*», i Bakki 1394, Di. III, 518 »*fleire fanytar skrár*», i Hof 1461, Di. V, 250 »*margar skrár adrar*». Det heter 1463 för Hítardalr, Di. V, 407 »*vij. skrád(u)r med latinu*» för Holt 1463, Di. V, 400 »*xiiij. adrar skrád(u)r vondar*», för Gilsbakki 1463, Di. V, 404 »*xx. skrád(u)r edur fanejtar bæk*», för Ljósavatu 1461, Di. V, 323 »*siau skrádur til einkis*», för Höskuldsstaðir 1461, Di. V, 345 »*margar adrar bokarskrár*», för Vestrhópsbólur 1394, Di. III, 547 »*Bokaskrár vondar. xvj. ad taulu*», för Húsavík 1394, Di. III, 583 »*bokaskrár. vij*»; för Ás 1394, Di. III, 586 »*og enn skrá totra nockura*» o. s. v. Som *skrá* emellertid ej blott betyder bok, hvari någonting skrives, utan äfven endast skinnstycke, kan det möjligen någon gång hända, att med *skrá* menas pergament, som är afsedt att skrivas på. Men i allmänhet framgår det tydligt, att det måste vara böcker, som åsyftas, och ej oskrifna pergamentstycken. Det heter nämligen ofta, sedan en mängd böcker uppräknats, så och så många adrar skrár och uttrycket *adrar* bör då väl bevisa, att med *skrár* också menas böcker.

Ett tredje slags rubrik, under hvilken allmänna uppgifter någon gång förekomma är *kvaterne* och *kver*.² Så heter det för Víðimýri 1318, Di. II, 466 »*alltaris Bok. j. oc enn kvaterne*»; för Tjörn i Svarfaðardal 1394, Di. III, 514 »*v. kuer*». Rubrikerna *kvaterne* och *kver* äro emellertid mycket sällsynta.

¹ Bok till gudstjänstbruk.

² Med *kvaterne* och *kver* menas egentligen nog endast ett lägg om 8 blad.

II

Specialförteckning öfver innehållet i de isländska boksamlingarna.

1. **Actus apostolorum** förekommer på 5 ställen; i Múli och Vellir 1318, Di. II, s. 435, 455, i Steinar 1332, Di. II, 680; i Gardar och Viðeyjarklaustr 1397, Di. IV, 108 och III. »*Gjorninga bok*», som endast förekommer i Skinnastaðir 1318, Di. II, 427 torde vara samma arbete.¹

2. **Adventubók** eller **jólaföstubók** finnes på ett 10-tal ställen, tidigast 1390 i Ljósavátn, Di. III, 446 »*jolaa faaustu bok at aullu*»; 1461, Di. V, 321 heter det för samma ställe »*eiñ aduentubok fram til páska at saung*»; den finns vidare i Auðbrekka 1394, Di. III, 521 »*jolafaustubok*», i Miklagarðr 1461, Di. V, 351 »*jolafostubók syngjande ath ollu*». Då det heter »syngjande», är boken troligen försedd med noter.

3. **Agnes saga** förekommer på 2 ställen, tidigast i Midbæli 1332, Di. II, 679 »*agnesar sogu*», vidare i Möðruvalla-klaustr 1461, Di. V, 289 »*agnes saga*». På senare stället är den upptagen bland norrœnar bækr.³ Den finnes kvar i flera

¹ Acta Apostolorum = Apostlagärningar; med »Actus apostolorum» afses troligen detsamma.

² Jólafasta, fastetiden före jul, adventen. *Fr.*²

³ Under samma rubrik förekommer något längre fram i deuna måldage s. 289 »*(ancta) agnes*». Båda ställena torde åsyfta legenden om den heliga Agnes.

handskrifter i A. M., Kphmn, och i K. B., Sthm. Agnesar saga meyar är i tryck utgifven 1877 af C. R. Unger i Heilagra manna sögur.

4. **Alanus** förekommer endast i Viðeyjarklaustr 1397, Di. V, 110.¹

5. **Alexander Magnus** finnes endast i Viðeyjarklaustr 1397, Di. IV, 111. Den är där upptagen bland skolböckerna.

6. **Alkuinus** finnes på 2 ställen, i Múli 1318, Di. II, 435 och i Vellir 1318, Di. II, 455 och 1394, Di. III, 512.²

7. **Altarisbók** förekommer på omkr. 35 ställen; tidigast 1317 i Tunga, Di. II, s. 408 »*altaris Bok*». Vanligen heter det endast »*altarisbók*»; stundom kommer till titeln ytterligare upplysningar t. ex. för Miklibær 1394, Di. III, s. 566 »*altaris Bok er tekur aull summa ad messum*»; för Skarð 1401, Di. III 657 »*altarisbok med lagasavngvm*»; för Laugaland 1394, Di. III 522 »*altaris Bok. og eru a kyrkiudags songur og salumessur*»³ o. s. v.

8. **Ambrosius saga** finnes endast i Kolbeinstadir 1397, Di. IV, s. 182. Det heter där: »*eina Sögubok og er þar a Nichulas saga. Ambrosius saga oc Basilius saga*». Det är troligen samma saga, som finnes i handskr. i A. M. Kphmn och i K. B., Sthm under titeln »*Ambrosius saga biskups*». Ambrosius saga byskups är 1877 utgifven af C. R. Unger i Heilagra manna sögur.

9. **Andreas saga** förekommer (så benämnd) på 4 ställen; tidigast 1318 i Urðir »*andres saga a norrænu*» och Sjóar-

¹ Här åsyftas troligen något arbete af Alanus ab Insulis † 1203, men då han författat flera berömda skrifter, är det svårt att afgöra, hvilken som här afses.

² Här afses tydligen något arbete af Karl d. stores rådgifvare *Alkuin*.

³ Jämför *årtida rim* och *sálutitabók*.

borg »andries saga» Di. II, s. 456 och 468.¹ Dessutom finns den i Hólastaðr 1396, Di. III, 613 »anndress sagha» och i Möðruvallaklaustr 1461, Di V, 289 »andres saga». På senare stället är den upptagen under rubriken norrœnar bækr. Kyrkan i Urðir är helgad åt »hinni heilogu mariæ oc Andreæ postula». Dessutom finns i Höfði 1394, Di. III, 569 Andreas historia, som torde vara samma arbete på latin. Det heter här: »Historiur. iij. Michaelis. Martini. Catharinæ og Andreæ sine ordu(!)». Andreas saga postola finns i många handskr. i A. M., Kphmn. Den är 1874 utgifven af C. R. Unger i Postula sögur.

10. **Annálar** finnas endast på 2 ställen. Det heter för Viðeyjarklaustr 1397, Di. IV, 111: »Item Mariusaga og postulasögur oc Sermones oc. ij Annales forner ä X bokumm oc Logbok þar j», och för Möðruvallaklaustr 1461, Di. V, 290 »annal godur oc gamal». På bägge ställena heter det, att annalerna äro á norrœnu. Jfr n:o 48 och 107.

11. **Antifonarius** finnes endast på 4 ställen.² Tidigast förekommer den i Tjörn 1431, Di. IV, 465 och Árskógr Di. IV, 466. På senare stället heter det »antifonarium per anni circum». För Húsavík 1461, Di. V, 274 heter det »antifonarius fra aduentu oc til paska». I måldagen för Möðruvallaklaustr nämnes den 11 gånger, om antefonabók, som på ett par ställen förekommer där, är det samma som antifonarius. Det heter där, Di. V, s. 287, bland annat: »antephonarius de tempore et de sanctis per annum sæmiligur.... antefonabok fra paskum til aduentu de sanctis et de tempore sæmilig.... antefonarium de sanctis fra jons Messo baptiste til aduentu» o. s. v. Jfr kap. VIII.

¹ I Sjóarborg förekommer 1394, Di. III, 530 »andres les», som nog är det samma som Andreas saga, hvilken ju nämnes för denna kyrka 1318. Denna kyrka är helgad åt »hinum heilaga Andreæ postula».

² Antiphona = vexelsång i 2 körer (Latinska sånger utgifna af G. E. Klemming s. 179).

12. **Antonius saga** finnes endast i Möðruvallaklaustr 1461, Di. V, 289. Den uppräknas jämte en del andra sagor, och det heter till slut »*allar a einne bok*». Sagan är upptagen under rubriken norrœnar bœkr. Den finnes i handskr. A. M. Kphmn, och i K. B., Sthm, samt är utgifven af C. R. Unger 1877 i Heilagra manna sögur.

13. **Apocalypsis** förekommer på 2 ställen; tidigast i Haukadalsmældagen 1269, D. II, 62 »*Kirckia j haũka dal a sex Bœur hins fiorda tigar og vm fram textũm og apokalipsins badar silfũr Bũnar*», vidare i Gardar 1397, Di. IV, 108 »*Apocalypsis*». Den finnes i handskr. A. M. Kphmn.

14. **Ártíða rím** förekommer på 2 ställen; i Gardr 1318 Di. II, 427 »*artijda Ríjm*» och i Ás 1318, Di. II, 429 »*artijda Ríjm*»¹. Jafulengda rím förekommer på 1 ställe, i Þerneyjar-mældagen 1269, Di. II, 64 »*bækr vij med jamlengda rimi*». I Viðimýri förekommer 1318, Di. II, 466 »*Capitularia. ij. ad ordo. oc ríjm medur*;» i Hruni 1331, Di. II, 665 »*ríjm. ij. oc ártijda skra*». Rím på dessa 2 ställen är möjligen liktydigt med föregående exempel. Jfr följande och *sálutitabók*.

15. **Ártíðaskrá** förekommer på ett 30-tal ställen, tidigast 1318 i flera kyrkor, t. ex. Ábær, Di. II, 463 »*artijðaskrá*». För Ásólfskáli heter det 1179, Di. I, 256 »*íij bæcr. salltari ok jãm leindar scra ok mal boc*». Dessa skrifter äro i tryck utgifna vid flera olika tillfällen. De äro möjligen samma arbete som det föregående.²

16. **Aspiciensbók** finnes på ett 60-tal ställen; tidigast i Miðarnarbæli 1179, Di. I, 255 »*Aspiciens bok of vetr*». Jämte titeln finnes vanligen en del ytterligare upplysningar om boken, t. ex. för Viðimýri 1318, Di. II, 466 »*Aspiciens Bok. fra jolafostu til þaska. bædi ad song og lesi*;» för Silfrastaðir 1318, Di. II,

¹ Ártíð »den Dag i Aaret paa hvilken en er død, Aarsdagen efter ens Død». Rím »Rim, rimet Dikt». Fr. ²

² Skrá, »Bog hvori noget optegnes». Fr. ²

462 »*Aspiciens Bok tekur til j aduent oc framm vm huijta sunnu*»; för Múli 1318, Di. II, 435 »*Aspiciens bok. epter paskar*»; för Háls 1318 Di. II, 439 »*Aspiciens Bok. ij. j spiolldum Enskar adrar. ij litlar*»; för Einarstaðir 1318, Di. II, 437 »*Aspiciens Bok ad ottusong vm framm vm jol*»; för Kolbeinsstaðir 1397, Di. IV, 182 o. s. v.

17. **Augustinus de consensu liijor** (d. v. s. quattor) ewangelistarum finnes endast i Möðruvallaklaustr 1461, Di. V, 288 under rubriken »*þetta j latinubokum*».¹

18. **Augustinus de doctrina christiana** förekommer endast i Viðeyjarklaustr 1397, Di. IV, 111.²

19. **Augustinus saga** finnes endast i Möðruvallaklaustr 1461, Di. V, 288 under rubriken »*þessar norrænu bækur*». Den finnes i flera handskrifter i A. M., Kphmn, och K. B., Sthm, och är utgifven af C. R. Unger 1877 i Heilagra manna sögur.

20. **Augustinus super Johannem** förekommer endast i Viðeyjarklaustr 1397, Di. IV, 110, »*Augustinus super Johannem i einni bok*».³

21. **Aurora** finnes endast i Viðeyjarklaustr 1397, Di. IV, 111 och är där upptagen under rubriken »*þetta er ... j Skolabokum*».

¹ Under rubriken »*Exegetica commentaria in novum Testamentum*» förekommer detta arbete i *A Dictionary of Christian Biography etited by William Smith* m. fl.

² Under rubriken »*Exegetica commentaria in vetus Testamentum*» förekommer detta arbete i *A Dictionary of Christian Biography*. Augustinus vill här »die Behandlung der heiligen Schrift lehren, sowohl ihr verständniss zu finden als das gefundene vorzutragen» *Ebert I, 246*.

³ Under rubriken »*Exegetica commentaria in novum Testamentum*» förekomma af Aug. In Johannis Evangelium och In Epistolam Johannis ad Parthos i *A Dictionary of Christian Biography* och torde denna bok vara endera.

22. **Ave Maria** finnes i Árnes 1327, Di. II, 617 »*äue märia*».

23. **Barbare saga** förekommer endast i Mödruvallaklaustr 1461, Di. V, 289 under rubriken »*þessar norrænu bækur*». Den finnes där upptagen bland en mängd olika sagor och legender under titel »*barbare*» som torde vara en förkortning af titeln »*Barbare saga*». Sagan finns i handskrifter i A. M. Kphmn, och i K. B., Sthm, och är utgifven af C. R. Unger 1877 i Heilagra manna sögur.

24. **Barlaams saga** finnes endast i Hólastaðr 1396, Di. III, 613 »*barlams sagha*». Titeln torde vara en förkortning af »*Barlaams saga och Josafats*», som finnes i flera handskrifter i A. M., Kphmn, och i K. B., Sthm, och som är utgifven af R. Keyser och C. R. Unger 1851.

25. **Basiliius saga**¹ förekommer på 2 ställen; tidigast i Kolbeinsstaðir 1397, Di. IV, 182 »*eina Sögubók og er þar a Nichulus saga. Ambrosius saga oc Basiliius saga*»; vidare i Mödruvallaklaustr 1461, Di. V, 289 »*basiliius saga*» och här under rubriken »*þessar norrænu bækur*». Den finnes i handskr. i A. M., Kphmn.

26. **Basilla saga** förekommer endast i Mödruvallaklaustr 1461, Di. V, 290 »*Basilla saga*» och är där upptagen under rubriken »*þessar norrænu bækur*».

27. **Benediktus saga** finnes endast i Mödruvallaklaustr 1461, Di. V, 289 under rubriken »*þessar norrænu bækur*». Den finnes i handskr. i A. M., Kphmn, och i K. B., Sthm, samt är utgifven af C. R. Unger 1877 i Heilagra manna sögur.

28. **Biskups bæk** förekomma endast i Hólastaðr 1396, Di. III, 612 »*biskups bökr*». Om härmed menas Biskupa sögur eller något annat, torde blifva svårt att afgöra.

¹ Basiliius den store eller den helige f. 329, † 379.

29. **Bók um hvítasunnuvika**¹ förekommer endast 1394 i Mælifell, Di. III, 531 »*Bok um hvíj(a)sunnu viku*».

30. **Bréfer** eller **breviarium** finnes på många ställen; tidigast 1394 i Glæsibær Di. III, 520 »*messudaga Bref(er)*»; 1397 i Alptamýri Di. IV, 147 »*Brever fra påskumm til jolafostu*»; i Möðruvallaklaustr 1461, Di. V, 286 »*brefer de sanctis med Messum syngiande j tueim hlutum fra jons Messo baptiste til aduentu ... iij. brefer nockut fram a sumar de sanctis et de tempore med saung. ij. aduentu brefer med saung oc messur. oc þridia vm jol til IXX*»; endast i Víðeyjarklaustr 1397, Di. IV, 111 förekommer »*Breviarium Augustini*»; i Melstaðr 1461, Di. V, 338 »*aduentu breferiarium syngiande med messu til ix. uiknafaust(u)*»; i Hólastaðr 1396, Di. III, 612 »*brefer per annum .oc annat vm sumar ... brefer, ij. nótud ... ferdabrefuer. ij. notud*»; i Glæsibær 1394, Di. III, 520 »*messudaga Bref(er)*»; i Presthólar 1394, Di. III, 553 »*vetrarbreferue*».² I handskrift. finnas breviarier i A. M., Kphmn.³

31. **Brighitar saga** finnes endast i Möðruvallaklaustr 1461. Di. V, 289 och är där upptagen under rubriken »*þessar norænw bækur*». Denna saga är antagligen den samma som »*Brigida saga meyjar*», som finnes i handskr. i K. B., Sthm.

32. **Brito** förekommer på 3 ställen; tidigast i Hólastaðr 1396, Di. III, 613 »*brito. a tueimr bokum*», upptagen under rubriken skolböcker; i prästen Haldórs sálugjafarbrief 1403, Di. III, 685 »*klaustri aa pueraa tuitugan Ræfil ok bækr summa viciorum hugecionem ok brittoné*»; slutligen före-

¹ Hvita veckan var förr namn på den med påskdagen börjande veckan, så kallad, emedan de som under första kristna tiden döptes påskafton, hela denna vecka buro hvita kläder.

² Jämför bók de sanctis, de tempore, messubók och vetrarbók.

³ *Breviarium* är, som bekant, namnet på de katolska andliges bönbok till skillnad från plenarium, messbok. Breviariet, som är affattadt på latin, består hufvudsakligen af korta stycken ur den heliga skrift (i synnerhet psalmerna), samt hymner m. m. och är indeladt i fyra hufvudafdelningar efter de fyra årtiderna.

kommer den äfven i Möðruvallaklaustr 1461, Di. V, 288 »*Brito*» under rubriken »*þetta j latinbókum*». Den finnes i handskrift i A. M., Kphmn, »*Brito vel expositiones vocabolorum*».¹

33. **Burtsöngvabók** finnes på ett 10-tal ställen; tidigast 1394 på flera ställen, t. ex. Goðdalir, Di. III, 563 »*Burtsonguabok onótud*»; Múli, Di. III, 578 »*bruttsaungvabæk. iij*»; Hvammr 1442, Di. IV, 630 »*ein burtusaungubok god*»; Sjóarborg 1394 Di. III, 530 »*Burtsongz skrä onguo neyt*» o. s. v.

34. **Canonum bók** förekommer på 7 ställen; tidigast i Upsir 1461, Di. V, 251 »*canonem*»; i Hítardalr 1463, Di. V, 407 »*god kanaanum bok með saluMessu*»; i Hrepphólar 1474, Di. V, 774 »*kanaanum bok*»; i Oddi 1488, Di. VI, 629 »*ij kanonum bækur*»; i Djúpardalr 1461, Di. V, 312 »*cañon kuer*».²

35. **Capitularium** eller **-us** finnes på ett 70-tal ställen; tidigast 1318 på många ställen, t. ex. Breiðbólstaðr, Di. II, 479 »*Capitularium*»; vidare i Árskógr 1461, Di. V, 262 »*capitularius*» o. s. v.³

36. **Casus Bernardi** förekommer endast i Hólastaðr 1396, Di. III, 612 under rubriken »*þessar de iure*».

37. **Casus Clementini (&) Johannis dextra pars & sinistra pars** finnes endast i Hólastaðr 1396, Di. III, 612 »*casus johannis. clementini. dextra pars. oc sinistra pars*». Den förekommer under rubriken »*þessar de iure*».

38. **Casus quinque librorum decretalium** finnes endast i Möðruvallaklaustr 1461, Di. V, 288 under rubriken »*þetta j latinbókum*». Jfr n:o 242.

¹ I katalogen A. M. lämnas den upplysningen, att det är en lärobok i latinska språket med angifvande af ordens särskilda betydelse.

² Canon: 1) pensitatio; 2) missæ, oratio, quæ in missa ante consecrationem, et in ipsa consecratione divinæ hostiæ recitatur a Sacerdote; 3) officium ecclesiasticum; 4) liber regulæ canonicorum. D. C.

³ Capitularium: brevis lectio, quæ in divino officio, loco Lectionis legitur. D. C.

39. **Cato med glosa**¹ finnes endast i Videyjarklaustr 1397, Di. IV, III »Cato med Glosa» under rubriken »þetta er . . j Skolabokumm».

40. **Ceciliu saga** förekommer på 4 ställen; tidigast 1318, Di, II, 451 i Saurbær, där kyrkan är helgad åt »Ceciliæ»: »Ceciliu saga ä latinu og norrænu»; i Möðruvallaklaustr 1461, Di. V, 288 »ceciliu saga» under rubriken »þessar norrænu bækur»; i Nes 1394, Di. III, 558 »Ceciliu saga», kyrkan helgad åt »hinne heilogu Ceciliu»; i Hrúni 1331, Di. II, 665, där kyrkan ej är helgad åt Cecilia. Slutligen förekommer för förut nämnda kyrka i Saurbær 1461 Di. V, 310 följande uppgift: »ceciliu istoria. ij. cecil(i)u saga». Troligen är det det latinska arbetet, som benämnes historia, och det isländska, som kallas saga. Ceciliu saga meyjar finnes i handskr. i A. M., Kphmn, och i K. B., Sthm, samt är utgifven af C. R. Unger 1877 i Heilagra manna sögur.

41. **Clemens saga** finnes endast i Hrúni 1331, Di. II, 665 »clemens saga»; kyrkan är ej helgad åt Clemens. Den finnes i handskr. i A. M., Kphmn, och är utgifven af C. R. Unger 1874 i Postula sögur.

42. **Collectarius, collectæ** eller **collectur** förekomma på ett 50-tal ställen;² tidigast 1318 på flera ställen, t. ex. Saurbær, Di. II, 451 »Collectarius»; 1392 i Reykholt, Di. III, 482 »collectarius»; 1397 i Helgafellsklaustr, Di. IV, 170 »collectarij iij»; 1360 i Breiðibólstaðr, Di. III, 168 »messubok ad aullu og (med) collectis apostolis et Euangelijs»; 1480 i Oddi Di. VI, 326, »gudspioll oc þistlar cum collectis per anni circulum oc ad auk domi-

¹ Cato (Catonis disticha de moribus), är som bekant titel på en latinsk samling af tänkespråk, som under hela medeltiden såsom lärobok spelade en framstående roll.

² Collectarius = liber continens collectas = oratio, quam is qui clero vel monachis præest, finito et expleto quolibet canico officio, velut omnium astantium vota et preces in unum colligens, publice et voce altiore recitat». D. C.

nicubok fra paskum oc til jola fostu syngiande samsett med gudspiollum pistlum oc collectum; 1480 i Teigr, Di. VI, 331 *»pistlar oc gudspioll cum collectis*; Möðruvallaklaustr, Di. V, 286 *»collectarius missalis per annum*.

43. **Commemorationes** finnes endast i Öxnhóll 1461, Di. V, 293 *»commvnem sanctorum ath aullu med commemoraciones sancte trinitatis oc sancte crucis oc sancte marie*.¹

44. **Communisbók, commune, common** o. s. v. förekommer på ett 30-tal ställen, tidigast i Ås 1318, Di. II, 429 *»communis Bok ad messum*. Än heter det communisbok eller commune ensamt, än utförligare titel såsom ofvan; t. ex. Draflastaðir 1461, Di. V, 271 *»commune syngiande*, Útskálar 1397, Di. IV, 104 *»Communisbok ad song oc lesi*; Staðr 1397, Di. IV, 102 *»Dominicale oc Commune de sanctis*, Mælifell 1394, Di. III, 531 *»Commune sanctorum*, Knörr 1355, Di. III, 110 *»Commune suffragium*, Oddi 1480, Di. VI, 326 *»commonsbok*, Oddi, Di. VI, 630 *»Comuniom alfært* o. s. v.²

45. **Compendium teologiæ** förekommer endast i prästen Haldórs sálugjafarbrief 1403, Di. III, 685, där det heter: *»klastrina aa pingeyrum compendium teologie dexteram partem et sinistram partem*.³

46. **Constitutiones claustrales** förekommer endast i Viðeyjarklaustr 1397, Di. IV, 111. Jfr n:o 114, 172 och 202.

¹ Commemorationes bör möjligen ställas i förbindelse med Commemoriatio Sanctorum = alla heligas fest.

² »Commonsbok» skulle kunna antagas vara = kommunsbok, som enl. F² är = bok, som brukades till att däri införa bestämmelser om, huru man skulle förhålla sig i fråga om det, som angick kommunen. Men andra exempel kullslå detta antagande t. ex. Miklagarðr 1461, Di. V, 351 *»Common syngiande með messum* eller Valbjófsstaðir 1471, Di. V, *»Commonslesbok* o. s. v.

³ I Grenjadarstaðr förekommer 1394, Di. III, 581 *»dextera pars et sinistra pars a einne bok*, men om denna bok skall hänföras hit eller till den juridiska Casus Clementini etc. är obekant. Samma oklarhet råder om *»Pars dextre partis*, som förekommer i Möðruvallaklaustr 1461, Di. V, 288 under rubriken *»Þetta j latinubokum*.

47. **Corrector** förekommer endast i Melar 1397, Di. IV, 193 »*Latinubækur ij. onnur de Canticis Canticorum. onnur Corrector*».¹

48. **Chronica** finnes endast i Viðeyjarklaustr 1397, Di. IV, 111. Jfr n:o 10 och 107.

49. **Cura pastoralis** finnes i Viðeyjarklaustr 1397, Di. IV, 110 »*Cura pastoralis in duobus voluminibus*»; samma arbete är nog »*Pastorale gregorij*», som 1461, Di. V, 288 förekommer i Möðruvallaklaustr under rubriken »*þetta j latinvokum*»; så är nog äfven fallet med »*liber pastoralis*» i Strönd 1397, Di. IV, 100.

50. **Damusta saga** förekommer endast i Möðruvallaklaustr 1461, Di. V, 290 »*damusta saga*» under rubriken norrœnar bœkr. Den finnes i flera handskrifter i A. M., Kphmu, och i K. B., Sthm.

Dauids psalltare se n:o 164 och 197.

51. **De canticis canticorum**² förekommer endast i Melar 1397, Di. IV, 193 »*Latinubækur ij. onnur de Canticis Canticorum. onnur corrector*».

52. **Declaratio Regulæ** förekommer endast i Viðeyjarklaustr 1397, Di. IV, 111 »*declaratio Regulæ a fornri bok*».

53. **Decollatio Johannis** förekommer endast i Svalbard 1394, Di. III, 569 »*De sanctis Bok fra Jonsmessu Baptistæ & de decollatione Johannis*».

54. **Decretales** finnes endast i Hólastaðr 1396, Di. III, 612 »*decretales*» under rubriken »*þessar de iure*». Jfr n:o 226 och 242.

¹ Corrector litterarum apostolorum, apud Innocent. III, lib. 15 Epist. 166. D. C.

² Canticum Canticorum = sångernas sång = Salomos höga visa.

55. **Decretum** finnes endast i Hólastaðr 1396, Di. III, 612 under rubriken »*þessar de iure*».

56. **De novo festo** förekommer på 2 ställen 1394, i Ljósa-
vatn, Di. III, 559 »*quaterne novi festi*» och i Svalbard, Di. III,
569 »*quaterne de nouo festo*». Därjämte förekommer »*novum*
festum» på 2 ställen; i Mælifell 1394, Di. III, 532 »*festum Nouum*
ä kueri» och 1394 i Draflastaðir, Di. III, 572 »*Nouum festum*».
Novum festum = nýja hald, enligt Di. III, reg., s. 894. Jfr
n:o 175.

57. **De sacra scriptura**; i Hólastaðr 1396, Di. III, 612
finnes följande uppgift: »*halfr fimti tughr boka j spiolldum, en*
spialldalausar. IX. allar de sacra scriptura».

58. **De sacra scriptura moralia** förekommer endast i Viðey-
jarklaustr 1397, Di. IV, 110. Jfr n:o 66.

59. **De sanctis bók** förekommer ofta¹, tidigast 1318 på flera
ställen t. ex. Múli, Di. II, 435 »*forn Bok de sanctis a sumarid*»,
Grýtubabeki Di. II, 445 »*Bok de sanctis*», Hrafnagil, Di. II,
453 »*Bok de sanctis inter paska et pente kosten ad aullu*»; Tjörn,
Di. II, 457 »*Bok de sanctis vm alla. Xij. manude. vtan ad domini-*
cum a sumar»; Tjörn, Di. II, 480, »*Sanctorum Bok*»; Höfði, Di.
II, 446 »*Sanctorum bok med lesi oc saung eigi eptir skipun*»,
Einarstaðir, Di. II, 437 »*Aspiciens Bok ad ottusong vm framm*
vm jol. Onnur tekur til eptir jol de santis»; Mælifell, Di. II,
465 »*Les dominicalis ad olla enn de sanctis er eigi fullt*»; Hrafnagil,
Di. II, 453 »*Historia bok de sanctis*»; vidare i Auðkúla 1360,
Di. III, 160 »*de sanctis Bok a sumarid med dominicum*», 1360
i Glaumbær, Di. III, 174 »*lesbok de sanctis*», 1375 i Kvenna-
brekka, Di. III, 306 »*bok de sanctis fra anndressmessu thil paska*»,

¹ Di. IV, reg: de sanctis bœkr (sbr. lesbok, proprium); Sancti = Ex-
positio brevis antiquit. Liturg. D. C. Augustinus har skrifvit Sermones de
Tempore och Sermones de Sanctis och stundom äro sermones underför-
stådda och det heter endast De Tempore och De Sanctis *A Dictionary of*
Christian Biography of William Smith m. fl.

² Jämför n:o 109.

1394 i Bakki, Di. III, 518 »*de sanctis noua historia*»;¹ 1394 i Draflastadir, Di. III, 572 »*vetrarbok de sanctis*»;² sist 1490 i Goddalar, Di. VI, 734 »*de sanctis bækur. ij. at þislum og gudspiolum per annum . . lesbok de sanctis per annum . . saungbok tekr til ad niu vikna faustu de sanctis de tempore til þaska*», o. s. v. Jfr följande.

60. **De tempore bók** förekommer likaledes på mångfaldiga ställen t. ex. 1394, i Mælifell, Di. III, 531 »*songbok fra aduentu. og til þaska de tempore. Bok samsett ad aullu de tempore fra þaskum og til hvítasunnu*»; 1360 i Goddalar, Di. III, 177 »*kuer de tempore og aunnur skrá*»; 1394 i Glæsibær, Di. III, 520 »*de tempore jolabok samsett*»; 1397 i Stafholt, Di. IV, 190 »*samsett Missale de tempore per anni circulum*», i Tjörn 1431, Di. IV, 465 »*legenda de tempore de aduentu oc til þasca*»; 1490 i Goddalar, Di. VI, 734 »*de tempore bok at þislum og gudspiolum per annum . . Lesbok de tempore, til hvítasunnu . . saungbok tekr til ad niu vikna faustu de sanctis de tempore til þaska . . De tempore saungbok tekr til (at) aduentu til niu vikna faustu*» o. s. v.³ Jfr föregående.

61. **Dialogus** förekommer på 6 ställen; tidigast 1318 i Vellir, Di. II, 455 »*dialogus j tueym bokum*» och i Þóroddstadir s. 436 »*dialogus*». I Videyjarklaustr 1397, Di. IV, 111 och i Möðruvallaklaustr 1461, Di. V, 289 upplyses om, att den är á norrœnu. I A. M., Kphmn, och i K. B., Sthm, finnas dialoger i handskrifter, men om de äro desamma som dessa, är ej bekant.⁴ Jfr n:o 198.

¹ Jfr n:o 174.

² Jfr n:o 253.

³ Jämför aspiciensbøkr, collectarius, diurnale, legendur, matutiale, messubøkr, sumarbøkr, söngbøkr. Titlarna på denna bok äro, som det framgår af meddelade exempel, synnerligen sväfvande och växlande, så att man stundom ej med säkerhet vet, om det endast är fråga om titeln på en »bok de tempore» eller om någon annan bok också åsyftas.

⁴ Dessa dialoger tillhöra möjligen de exempelsamlingar, som under medeltiden användes för att göra predikan populär. En dylik samling Dya-

62. **Diurnale** förekommer endast på ett par ställen; i Stafholt 1397, Di. IV, 190 »*Matutinale et Diurnale per circulum anni*» och Vatnsfjörðr 1397, Di IV, 135 »*Matutinale oc diurnale*».¹

63. **Doctrinale** förekommer endast på ett par ställen; tidigast i Hólastaðr 1396, Di. III, 613: »*þessar skolabökr. doctrinalia. ij*»; vidare i Viðeyjarklaustr 1397, Di. IV, 111 »*j Skolabokumm . . Doctrinale*».

64. **Dominicale** finnes på o. 15 ställen; tidigast 1318, Di. II, 452 i Grund »*dominicale per anni circulum*», 1318 i Mællifell, Di. II, 465 »*dominicales ad aullu vm. xij. manudi*»; därjämte förekommer endast i denna måldage »*Les dominicalis ad ollu enn de sanctis er eigi fullt*».² I Goðdalir 1360, Di. III, 177 »*Dominicale a sumarid ad processum*», för samma kyrka heter det 1394, Di. III, 563 »*Dominicale ä sumarid ad messum*», Valþjófsstaðir 1397, Di. IV, 210 »*dominicali vetr oc sumar*», Urðir 1429, Di. IV, 371 »*dominicale fra þascum oc til aduentu*» o. s. v. Jfr följande.

65. **Dominicubók** finnes på omkr. 15 ställen, tidigast 1318 i Einarstaðir, Di. II, 437 »*Dominicu Bok a sumarid j selskinni*»; 1318 i Eyjardalsá, Di. II, 438 »*dominicubok per Anni circulum*»; 1397 i Eyri, Di. IV, 140 »*Dominicobok fra Trinitatisdeigi ad ottusaung*»; 1461 i Skútustaðir, Di. V, 320 »*dominicubok tekr til at þaskvm til aduentu de tempore*»; 1461 i Miklagarðr, Di. V, 351 »*kuer de dominicis sjngiande a sumarit*» o. s. v. **Dominicubók** är möjligen samma bok som närmast föregående.

66. **Duæ partes moralium** förekommer endast i Kirkjubæjarklaustr 1343, Di. II, 781 »*. . . . duæ partes moralium*». Jfr n:o 58.

logus Creatorum moralizatus fanns i Sverige. *Schück*, Svensk literaturhistoria I, 187.

¹ Diurnale = de katolska andliges »dagliga» bönbok.

² Dominicale = Liber in quo continentur lectiones et alia quæ ad officium dominicarum vel festorum dominicalium pertinent. *D. C.* Dominicales lectiones = de delar af den heliga skrift, som om söndagarna upplästes i kyrkan.

67. **Enchiridion Augustini** finnes endast i Möðruvalla-klaustr 1461, Di. V, 288, där den förekommer under rubriken »*þetta j latinbókum*».¹

68. **Ecclesiastica historia** finnes endast i Hólastaðr 1396, Di. III, 612 »*ecclesiastica hijstoria a tuejmr bókum*». Historia ecclesiastica finnes i handskrift i A. M., Kphmn.²

69. **Epistolarius** och **pistla bók**, som väl torde vara detsamma, förekomma ganska ofta i måldagarna på 13- och 1400-talen; tidigast 1318 på 2 ställen, Grenjaðarstaðir, Di. II, 433 »*Epistolarius*» och Breidibólstaðr Di. II, 479 »*Messubok ad aullu cum collectis. Epistolis & Evangeliiis*»; Raudilækr 1343, Di. II, 775 »*gudspioll oc pistlar dominicale oc de sanctis per anni circulum hundrad*»; Þverá 1394, Di. III, 556 »*alltaris Bok ad Collectum. pistlum og Gudspiollum*»; Gardar 1397, Di. IV, 108 »*Lesbækur wt xij manadi. þar til pistlar og gudspioll per anni circulummed collectario*»; Háls 1461, Di. V, 298 »*pistlabok oc gudspiålla tekr til at jolum oc fram til paska*» o. s. v.

70. **Epistolæ Pauli** förekommer endast i Viðeyjarklaustr 1397, Di. IV, 110 »*Epistolæ Pavle*».

71. **Esters bók** finnes endast i Viðeyjarklaustr 1397, Di. IV, 111 »*Hester*».

72. **Evangelier** förekomma endast på ett fåtal ställen men däremot **gudspjallabók**, som väl är alldeles detsamma, så mycket oftare på 13- och 1400-talen;³ så heter det för Reynivellir 1352, Di. III, 70 »*songbækur per anni circulum tuær Euannge-*

¹ Enchiridion: »Hoc nomine S. Augustinus excellentissimum Opusculum de Fide, Spe et Charitate insignavit, quod manibus facile gestari posset vel potius continuo deberet, utpote, continens res ad salutem maxime necessarias». D. C.

² Möjligen åsyftas här Eusebii kyrkohistoria »De viris illustribus», eller någon bearbetning af denna. Jfr Ebert I, 204, 324.

³ Gudspjallabók »Evangelierne, Bog hvori de indeholdes». Fr².

liorum», för Mödruvallaklaustr 1461, Di. V, 286 »*tuær bækr epistolarum et euangeliourum per annum*»; för Gardar 1397, Di. IV, 108 heter det »*Liber Evangeliorum*» och för Kirkjubæjarklaustr 1397, Di. IV, 238 »*Liber Evangeliorum oc Epistolarum*»; detta är ungefär allt med titeln »evangelier»; gudspiallabók förekommer däremot ofta, tidigast 1318 i Þóroddstaðir, Di. II, 436 »*Gudspioll á selskijns Bok*»; Einiholt 1397, Di. IV, 234 »*Gudspiallabok per anni circulum*»; Bær 1363, Di. III, 193 »*gudspiallabækur ij. a veturinn. onnur med song*»; Tjörn 1461, Di. V, 341 »*gudspiallabok med pistum*»; o. s. v.¹ Jämför n:o 241.

73. **Evangelium Matei** finnes endast i Mödruvallaklaustr 1461, Di. V, 288 »*Ewangelia matehi*».

74. **Aevum Matei** finnes endast i Fagranes Di. II, 468 »*æuum matthei*».¹

75. **Eufemia saga** förekommer endast i Mödruvallaklaustr 1461, Di. V, 289, där det heter: »*þessar norrænnv bækur... Eufemia saga*».²

76. **Eugenia saga** finnes endast i Mödruvalla klaustr 1461, Di. V, 290 »*Eugenia saga*» under rubriken »*norrænnv bækur*».³

77. **Expositio super cantica canticorum** finnes endast i Mödruvallaklaustr 1461, Di. V, 288 under rubriken »*þetta j latinubokum*».

78. **Expositiones evangeliorum** förekommer endast i Hóla- staðr 1396, Di. III, 612 »*exposiciones evangeliorum*».

¹ Aevum Matei torde vara en skildring af Matei lefnad.

² Hvad det kan vara för en Eufemia, som här åsyftas, är obekant.

³ Den heliga Eugenias lif är framställt i angelsachsaren Eelfrics från andra språk öfversatta »*Passiones*», som utgöra 3:dje delen af hans stora homiliesamling. Se *Ebert* III, 510. En legend om den hel. Eugenia är tryckt i *Acta sanctorum*.

79. **Expositiones Gregorii** förekommer endast i Múli 1318, Di. II, 435.

80. **Fabiani oc Sebastiani (saga?)** förekommer endast i Möðruvallaklaustr 1461, Di. V, 288 midt ibland en samling sagor och under rubriken »þessar norrænvi bækur»¹ Jfr n:o 211.

81. **Ferdabók** förekommer endast i Hólastaðr 1396, Di. III, 612 »ferdabok biskups». Jfr följande.

82. **Ferdabrefur** förekommer endast i Hólastaðr 1396, Di. III, 612 »ferdabrefuer. ij. notud». Jfr n:o 30.

83. **Ferda texti** förekomma endast i Hólastaðr 1396, Di. III, 612 »ferda texti». Jfr 241.

84. **Feriubók** förekommer endast i Kirkjubæjarklaustr 1397, Di. IV, 238 »Liber Evangeliorum oc Epistolarum. hin þridia feruibok».

85. **Festum corporis Christi** förekommer på 3 ställen 1461: i Laufás Di. V, 267, »festum corporis christi»; i Öxnhóll Di. V, 292, »festum corpus christi cum missale»; i Bægisá Di. V, 294 »kuer festum corpus cristi».

Festum novum se n:o 56.

86. **Flakkaflikk** finnes endast i Möðruvellir 1461, Di. V, 307 »bok er heiter flackaflick. er þar a orða oc mart annat».²

87. **Flores beatæ virginis** förekommer endast i Viðeyjar-klaustr 1397, Di. IV, 110 »Flores beatæ Virginis».

¹ Den helige Fabianus, biskop i Rom 236—250, led martyrdöden under Decii förföljelse mot de kristna.

² Flakkaflikk är alltså tydligen ej titeln på någon särskild bok, utan på ett samlingsverk, som innehåller flera olika arbeten.

88. **Formessubók** förekommer endast i Hólastaðr 1396, Di. III, 612 »*formessu bok*».¹

89. **Formælalabók** förekommer på 7 ställen; tidigast i Hruni 1331, Di. II, 665 »*formæle*»; vidare i Hof 1343, Di. II, 775 »*formaalabok*»; i Selárdalr 1354, Di. III, 92 »*formælalabok... formalabok*», 1471 i Valþjófsstaðir, Di. V, 633 »*formælalaboc*» o. s. v.²

90. **Formularius** förekommer endast i Hólastaðr 1396, Di. III, 612 »*formularius*».

91. **Frammistödubækr** förekomma endast i Hólastaðr 1396, Di. III, 612 »*frammistödu bökr. ij*».

92. **Föstubók** finnes endast i Glaumbær 1461, Di. V, 331 »*ij faustubækur oc er med annari de sanctis*». Jfr n:o 2.

93. **Geirallds saga** finnes endast i Möðruvallaklaustr 1461, Di. V, 290 under rubriken »*þessar norrænu bækur*».³

94. **Gemma animæ** förekommer endast i Viðeyjarklaustr 1397, Di. IV, 111 »*Gemma Animæ*».⁴

95. **Gesta salvatoris** förekommer endast i Möðruvallaklaustr 1461, Di. V, 289 »*gesta saluatoris*» under rubriken norrænar bækur. Gesta salvatoris finns i handskr. i A. M.

Giorninga bok se n:o 1.

¹ Formessa: »Messe som holdtes om Morgenen umiddelbart efter ottusöngur» *Fr.*²

² Formæli betyder bland annat förbön, anbefallning, veita e-m formæli = fälla förbön för någon. *Fr.*²

³ Hvad det kan vara för slags saga, som här åsyftas, är ej känt.

⁴ Gemma animæ är författad af skolastikern Honorius Augustodunensis, som lefde i början af 12:te årh. Den är en af källskrifterna till Lucidarius; (se art. Lucidarius i *N. F.*).

96. **Gloria psalterii** finnes endast i Viðeyjarklaustr 1397, Di. IV, III »*Gloria psalterij*»; jfr N:o 164.

Glosa decretalium magistri Godfridi se n:o 98.

97. **Glosa psalterii** finnes endast i Hólastaðr 1396, Di. III, 612 »*glosa psalltarij aa sæau (eda sæan) bokum*.¹

98. **Goffredus** förekommer i Hólastaðr 1396, Di. III, 612 »*gofredus*» under rubriken »*þessar de iure*». Troligen är det samma bok, som 1461 förekommer i Möðruvallaklaustr, Di V, 288 »*Glosa decretalium magistri godfridi*» under rubriken »*þetta j latinvbokum*».

99. **Graduale, grillare, gradall** förekomma på en 100 à 125 ställen;² tidigast 1318 på många ställen t. ex. Grímstungur Di. II, 477 »*Graduale*»; vanligen står endast *graduale*, men stundom ytterligare upplysningar t. ex. Hjalli 1397, Di. IV, 97 »*Graduale per Anni circulum*»; Hvammr 1394, Di. III, 548 »*Grallari ä vetur*»; Hvammr 1470, Di. V, 594 »*grallare ä sumarid*»; Strönd 1397, Di. IV, 100 »*Graduale med sequentiu per Anni circulum*»; Hvammr 1397, Di. IV, 64 »*Graduale vmm. xij manudur (manvdi)*»; Lögmannshlíð 1318, Di. II, 454 »*Graduale per usum*»; Helgafellsklaustr 1397, Di. IV, 171 »*gradualia ij secundum ordinem*»; Miklagarðr 1461 Di. V, 313 »*lesgradlare fra X limam annar fra paskum til aduentu at ollu*»; Staðarbakki 1461, Di. V, 337 »*lesgradlari sumur syngiandi a sumar fra jondmesso oc til aduentu med pislum ...*»; endast i Bær 1463, Di V., 402 förekommer »*musica grillara*», och i Hólastaðr 1396, Di. III, 612 »*wersagradall*».

100. **Græcismus** förekommer i Viðeyjarklaustr 1397, Di. IV, III »*Græcismus*» under rubriken »*þetta er ... j Skolabokum*». Troligen är det samma bok, som 1461 förekommer i Möðruvallaklaustr Di. V, 288 med titeln »*Grecissimus*» och under rubriken »*þetta i latinvbokum*». Hit hör antagligen ock

¹ Glosa pro Glossa = interpretatio. D. C.

² Graduale = kyrkans stora sångbok, så kallad, emedan den har sin plats på gradus (Latinska sänger utg. af Klemming s. 180).

»*Hugucio grecismus*» som finnes i Hólastaðr 1396, Di. III, 613 under rubriken skolböcker. Likaså hör troligen också hit »*hugecio*» i prästen Haldórs sálugjafarbréf 1403, Di. III, 685 »*klaustri aa þueraa tuitugan Ræfil ok bækr summa viciorum hugcionem ok brittone*».

101. **Gregorius saga** förekommer endast i Möðruvallaklaustr 1461, Di. V, 289 under rubriken »*þessar norrænu bækur*». Den förekommer i handskr. i A. M., Kphmn, och i K. B., Sthm, samt är 1878 utgifven af *C. R. Unger* i Heilagra manna sögur.

102. **Gregorius super Ezechielem** finnes endast i Viðeyjarklaustr 1397, Di. IV, 110.

103. **Gudmundar saga** förekommer på 2 ställen, tidigast, Godtdalir 1360, Di. III, 177, där kyrkan ej är helgad åt någon Gudmund; vidare i Hólastaðr 1396, Di. III, 613, som ej heller är helgad åt någon Gudmund. Det heter där: »*Gudmundar sogur. ij*»¹ I. A. M., Kphmn finnes i många handskr. »*Gudmundar saga Arasonar biskups, ens goða*» och »*Gudmundar saga hins ríka*», och torde ofvannämnda saga vara den förra.¹ Gudmundar biskups saga är i tryck utgifven i Biskupa Sögur.

Gudspiallabók se n:o 72.

104. **Hallvards saga** förekommer endast i Möðruvallaklaustr 1461, Di. V, 289 »*Hallvardz*» upptagen under rubriken »*þessar norrænu bækur*». Med »*Hallvardz*» torde åsyftas Hallvards saga, hvaraf blott en ringa del finnes kvar, som i tryck utgifvits af *C. R. Unger*, Heilagra manna sögur 396—399.

105. **Handbók** förekommer på ett 30-tal ställen, tidigast i Saurbær o. 1220, Di. I, 402 »*hand böcr. ij*»; vidare i Hrepphólar 1474, Di. V, 774 »*handbok god*» o. s. v.

¹ Som både en »prästsaga» och »biskopssaga», hvilka bägge innehålla mirakler, finnas om Gudmund, är det möjligen dessa båda som funnos i Hólastaðr. Jfr *F. Jonson* II, 572—575, 769—771.

106. **Heilagra manna sögur** finnas på 4 ställen; tidigast 1318 i Laufás, Di. II, 448 »*sogubok oc ä margar heilagra manna sogur*»; vidare i Skarð 1327, Di. II, 635 »*heilagra manna saugur nockrar ä eirnni bok*»; dessutom i Grenjadarstaðr 1391, Di. IV, 20 »*saugur heilagra Manna a þremur bokum*» och 1394, Di. III, 581 »*savgur heilagra manna a þremur bokum*», samt i Múli 1394, Di. III, 577 »*heilagra manna savgr aa þremr bokum*.¹

107. **Historiubœkr** förekomma någon gång utan angifvande af deras innehåll, t. ex. 1360 för Saudanes, Di. III, 156, där det slutligen heter »*og suo historiur*», för Möðruvallaklaustr 1461, Di. V, 287 »*ij. jstoria kuer*» samt »*vtlenszk jstoriabok um sumarit*», o. s. v. Jfr följ. historieböcker N:o 10, 48 och 59.

108. **Historia heilags korpus Christi** finnes i Hvammr 1442, Di. IV, 631 »*forn skræða oc hijstoria h(eilags) korpus christi aa einu kueri*»; samma arbete torde följ. i Gardar 1352, Di. III, 69 vara: »*hystoria de corpore christi ad sonng og lesi alla octauam oc krossles bædi haust oc vor*». Jfr n:o 85.

109. **Historiubók de sanctis et de tempore** förekommer på några ställen t. ex. Hrafnagil 1318, Di. II, 453 »*Historia bok de sanctis*»; Víðimýri 1461, Di. V, 330 »*historiobok de sanctis a sumarit*»; Hof 1461, Di. V, 250 »*istoriabok fra de trinitate oc til aduentu. de sanctis de tempore med commune. aunnur jstoriabok tekur epter de trinitate til aduentu. þridia fra aduentu oc til pascha de tempore*»; Síðumúli 1472, Di. V, 675 »*jstoriubok fra johum oc fram yfir paskauiku de sanctis et de tempore*». Jfr n:o 59 och 60.

110. **Historia af kirkiudegi** endast i Holt 1461, Di. V, 254 »*istoria af kirkivudegi*».

Homiliur se n:o 216—225.

¹ Troligen förekomma i heilagra manna sögur en mängd af de legenden, som upptagas på andra ställen i denna förteckning.

111. **Hrólfs saga Gautrekssonar** förekommer endast i Möðruvallaklaustr 1461, Di. V, 290 under rubriken »*þessar norrænv bækur*». Den finnes i många handskr. i A. M., Kphmn, och i K. B., Sthm, samt utgafs i tryck tidigast 1664 af *Ol. Verelius* och senast 1891 af *F. Dettler*: *Zwei Fornaldarsögur* (Hrólfs saga Gautrekssonar und Ásmundarsaga Kappabana).

112. **Hrólfs saga Kraka** finnes endast i Möðruvallaklaustr 1461, Di. V, 290 under rubriken »*þessar norrænv bækur*». Den finnes i många handskr. i A. M., Kphmn, och i K. B., Sthm, samt är i tryck utgifven 1737 af *Björner* och senare af *Rafn* i *Fornald. sög. Nordrl.*

Hugecio och Huguicio grecismus se n:o 100.

113. **Hymnabók, hymnarius, hymnaskrá** finnes på omkr. 35 ställen; tidigast 1318 på flera ställen t. ex. Breidibólstaðr, Di. II, 479 »*Hymnarius*»; vidare i Blöndudalshólar 1394, Di. III, 543 »*Hymna Bok god*», Grenjaðarstaðr 1394, Di. III, 580 »*ymnarius vandr*»; Sjóarborg 1394, Di. III, 430 »*hymnaskrá fäneyt*» o. s. v. I A. M., Kphmn, finnas flera isl. hymnsamlingar i handskr.

114. **Institutiones ordinis canonicorum regularium** i *primur bokum* finnas endast i Möðruvallaklaustr 1461, Di. V, 288 under rubriken »*þetta j latinvbokum*». Jfr n:o 46.

115. **Islendinga saga** förekommer endast i Möðruvallaklaustr 1461 Di. V, 290 »*islendinga saga uond*» under rubriken norrœnu bæk. Den finnes kvar i flera handskr. i A. M. i samlingsverket »*Sturlunga*». Jfr *Finnur Jonson*, *Den oldnorske og oldislandske litteraturs historie* II, s. 724—725 och *Sturlunga saga, including the Islendinga saga of Lawman Sturla Thordsson and other Works, edited with Prolegomena, Appendices, Tables, Indices, and Maps by Dr. Guðbr. Vigfússon. 2 voll.* Oxford, Clarendon Press 1878.

Inventio cruisis se 138.

Isidorus .. se n:o 260 o. 261.

116. **Iterata passio Christi** finnes endast i Möðruvallaklaustr 1461, Di. V, 289 under rubriken norrœnu bœkr.

117. **Jakobs saga** förekommer på 2 ställen; tidigast i Hólastaðr 1396, Di. III, 613 »*jacobi sagha*», vidare i Öxn-hóll 1461, Di. V, 292 och 293 »*jachobs saga*» och »*jstorialis sankte jachobi apostoli*». Den senare kyrkan är helgad åt »*hinum h(eilaga) jachobe postula*». Jakobs saga postola finns i flera handskr. i A. M. Kphmn, samt är i tryck utgifven 1874 af C. R. Unger i Postula sögur.

Jamlengda rím se n:o 14.

Jóla föstubók se n:o 2.

118. **Jobs bók** finnes på 2 ställen; i Videyjarklaustr 1397, Di. IV, 110 »*Iob in tribus Voluminibus*»; vidare i Hólastaðr 1396, D. III, 613 »*lieber job a tueimr bokum*». Jobs bok finnes i handskr. i A. M., Kphmn.

119. **Johannes ok Pauli (saga?)** förekommer endast i Möðruvallaklaustr 1461, Di. V, 289 »*johanes oc pauli*» under rubriken »*þessar norrœnu bœkur*». Jfr n:o 183 och 188.

120. **Jólabók** förekommer på 4 ställen; tidigast 1394 i Illugastadir, Di. III, 590 »*jola Bok*», vidare i Svalbarð 1394, Di. III, 569 »*Jolabok samsett*», i Glæsibær 1394, Di. III, 520 »*de tempore jolabok samsett*», och i Hvammr 1461, Di. V, 322 »*jolabok oc tekur fram yfer jol*». Jfr följande.

121. **Jólamessubók** (*Jolafaustu bók* heter det i en annan måldagabók) förekommer endast i Ljósavatn 1394, Di. III, 559 »*jolamesso bok ad ollu*». Jfr föregående och n:o 2.

¹ I Mælifell förekommer 1394, Di. III, 531 »*Lesbok vond til paska fra aduentu de tempore utann eij Jolales*».

122. **Jólatíðabók** finnes endast i Hof 1318, Di. II, 464 »*jola tíða Bok*». Jfr n:o 2, 120 och 121.

123. **Jóns saga baptistæ** förekommer på 6 ställen, tidigast i Auðkula 1360, Di. III, 160 »*Jons saga Baptistæ*»; vidare i Tjörn 1431, Di. IV, 465 »*jons saga baptiste*». På alla sex ställena är kyrkan helgad åt »*Jon Baptistæ*». Denna saga finnes i många handskrifter i A. M. Kphmn, och är utgifven i tryck 1874 af C. R. Unger i Postula sögur.

124. **Jóns saga Hólabiskups** förekommer på 3 ställen; tidigast i Hólastaðr 1396, Di. III, 613 »*jons sagha holabiskups*»; vidare i Munkaþverá 1429, Di. IV, 374 »*jons sagha holabiscups j latino. onnor j norræno*»; i Möðruvallaklaustr 1461, Di. V, 289 »*jons saga holabiskups*» under rubriken »*þessar norrenu bækur*». Jóns saga Hólabiskups finnes ännu i många handskr. i A. M., Kphmn, samt i K. B., Sthm, och är i tryck utgifven i Biskupa-sögur.¹

125. **Jóns saga postula** förekommer på fyra ställen; tidigast i Tunga 1317, Di. II, 408 »*jons sogu postola*»; vidare i Svalbard 1394, Di. III, 569 »*jons saga postula*»; på två ställen är kyrkan helgad åt Jón postula, för öfrigt nämnes ej åt hvem kyrkorna äro helgade. Dessutom förekommer 1394 i Bakki, Di. III, 518 »*Jons historia*», som torde vara samma bok; där finnes äfven »*jons saga postula*»; kyrkan i Bakki är helgad »*hinum heilagi johanni postula*».² Jóns saga postula finnes ännu i många handskrifter i A. M., Kphmn, samt är i tryck utg. 1874 af C. R. Unger i Postula sögur.

126. **Judits bók** finnes endast i Viðeyjarklaustr 1397, Di. IV, III.

¹ Jfr F. Jonson II, 404—405.

² Jons historia torde vara på latin, Jóns saga däremot á norrœnu.

127. **Justinu saga** förekommer endast i Möðruvallaklaustr 1461, Di. V, 290 »*justinu saga*» under rubriken »*þessar norrænu bækur*».¹

128. **Karlamagnus saga** förekommer på 2 ställen; tidigast i Hólastaðr 1396, D. III, 613 »*karla maghnus saga*» och i Möðruvallaklaustr 1461, Di. V, 290 »*kallamagnus saga með ollum þattum*» under rubriken norrænu bœkr. Den finnes ännu i flera handskr. i A. M. Kphmn, och i K. B., Sthm samt är utgifven i tryck 1860 af C. R. Unger.

129. **Katrinar saga** förekommer på 3 ställen; tidigast i Norðtunga 1397, Di. IV, 126 »*Katrinar sögu*», där kyrkan är helgad åt den h. Catharinæ; vidare i Hrafnagil 1461, Di. V, 316 »*katrinar saga*»; i Möðruvallaklaustr 1461, Di. V, 289 »*catrinar saga*» under rubriken »*þessar norrænu bækur*». Slutligen förekommer Catharinæ historia, som torde vara lika med Katrinar saga — men troligen skriven på latin — i Höfði 1394, Di. III, 569 »*Historiur. iij. Michaelis. Martini. Catharinæ og Andreæ sine ordu(!)*». Katrinar saga förekommer ännu i flera handskr. i A. M., Kphmn, och i K. B., Sthm, samt är i tryck utgifven af C. R. Unger 1877 i Heilagra manna sögur.

Kiriall se n:o 139.

130. **Kolbrún** förekommer endast 1360 i Di. VI, 12 i följande: »*Snorri Andrésson selr Asgrimi abóta og klaustrinu á Helgafelli jörðina að Horni fyrir fjörðung i Berserkseyri og lausafé að auk, og er þar i talin bók, er Kolbrún heitir*».

131. **Kolbása** förekommer endast i Breiðibólstaðr 1397, Di. IV, 83 »*bok er Kolbása heiter*».

132. **Kolumbum** förekommer endast i »*Kaupbrief firer*

¹ En legend om den hel. Justina finnes i Acta sanctorum.

Horne j Helgafellssueijt 1397, Di. III, 313 »og þar til bok er Koolumbum er köllud».¹

133. **Kóngabók** förekommer endast i Möðruvallaklaustr 1461, Di. V, 290 »kongabok tekur til af magnuse olafssyni hinum goda framan til suerris»; den är upptagen under rubriken »þessar norrænv bækur». Det synes hafva varit en handskrift af samma slag som Morkinskinna, ty denna började med Magnus d. godes saga och har utan tvifvel gått till 1177 (liksom Heimskringla och Fagrskinna). Jfr *Finnur Jonsson*, Den oldnorske og oldislandske litteraturs historie II, 626.

134. **Kórbók** eller **kórsöngva bók** förekommer på 3 ställen, tidigast 1318 i Hof, Di. II, 460 »korsongva bok»; och 1318 i Svalbard, Di. II, 449 »fjortan korbækur» (är troligen ett senare tillägg); vidare i Helgafellsklaustr 1397, Di. IV, 170 »korbækur þrennar per annvm oc ein med fornvm hætti».² Jfr följande.

135. **Kórpsaltare** finnes endast i Viðeyjarklaustr 1397, Di. III, 213 »þrennar ottusöngva bækur med kor psalltorum». Jfr föregående.

136. **Kristinna laga þátr**³ förekommer endast i Miðar-narbæli 1179, Di. I, 255 »kristinna laga þátr». Den förekommer i många handskr. i A. M., Kphmn. Jfr följande.

137. **Kristinn réttur** finnes på 4 ställen 1318 näml. i Múli, Di. II, 435 »forn christinsdoms Riettur»; i Grímsey Di. II, 443 »Kristinn riettur»; i Hrafnagil Di. II, 453 »kristinn Riettur á norrænu»; i Goðdalir Di. II, 464 »kristinnriettur forn». Kri-

¹ Denna bok skulle möjligen kunna vara munken Jonas biografi öfver iriske missionären Columban eller någon skrift af Colombanus. Jfr *Ebert I*, 617-622.

² Kórbók, bok, som innehåller de sånger med tillhörande noter, som skulle sjungas i koret af de underordnade andlige. *Fr.*².

³ Þátr »en af de Dele hvoraf en Lovbog bestaar ... kristinna laga þátr Grg. I.» *Fr.*².

stinn retrr finns i ovanligt många handskr. i A. M. Kphmn. Jfr föregående.

Kross les se följande

138. **Kross saga** förekommer på 2 ställen; tidigast i Hruni 1331, Di. II, 665 »*kross sogor badar*» samt i Möðruvallaklaustr 1461, Di. V, 289 »*kross saga*». På senare stället förekommer den under rubriken norrænar bækr. *Krossles*, som förekommer i Gardar 1352, Di. III, 69 »*krossles bædi haust oc vor*» är nog samma arbete. Likaså bör nog »*Inuentio crucis*», som förekommer i Múli 1318, Di. II, 435 hänföras hit. *Crucis Legendæ* äro i tryck utgifna af C. R. Unger 1877 i Heilagra manna sögur och äro tre till antalet: *Origo Crucis* 298—301, *Inuentio Crucis*, *Fragment* 301—308 och *Flagellatio Crucis* 308—311.

139. **Kyriall, kiriall, kiriallskver** förekommer på omkr. 35 ställen; tidigast i Reykir 1360, Di. III, 175 »*Dalkur Bondi giordi Bok Graduale. samsætta med sequentiur. og þar med kyriall*»; i Ljósavatn 1491, Di. V, 323 »*kiriall med venite*», i Sjóarborg 1394, Di. III, 530 »*kyrials quaterne og andres les*»; i Kross 1480, Di. VI, 333 »*kirialls*».¹

140. **Kyrkjudagssöngvar** förekomma på några ställen t. ex. Bakki 1394, Di. III, 518 »*kyrkiudaghs songur*», Laugaland 1394, Di. III, 522 »*kyrkiudags songur*», Háls 1394, Di. III, 573 »*kyrkiudags saungur*». Jfr n:o 110.²

141. **Lais saga** förekommer endast i Möðruvallaklaustr 1461, Di. V, 290 »*lais saga*»; under rubriken »*þessar norrænnv bækur*». Den finnes nu i flera handskr., vanligen förenad med *Magus saga*.

142. **Lagbók** förekommer på 2 ställen; tidigast 1397 i

¹ Kiriall eller kyriall, »Sangen eller Salmen kyrie eleison». Fr.²

² »*Kyrkubók*» omtalas för Hólar och klostret á þingeyrum 1359 i Di. III, s. 132 o. 133 och är väl något helt annat än n:o 140.

Videyjarklaustr Di. IV, 111 »Item Mariusaga og postulasögur oc Sermones oc ij Annales forner ä X bokumm oc Logbok þar j»; vidare i Öxnhóll 1461, Di. V. 293 »nockut af logbok».

143. **Lanbertus saga** förekommer endast i Möðruvallaklaustr 1461, Di. V, 289 »lanbertus saga» under rubriken »þessar norrænv bækur».¹

144. **Laurentius saga** förekommer endast på 2 ställen tidigast i Gardar 1352, Di. III, 69 »lorencijus saga», vidare i Möðruvallaklaustr 1461, Di. V, 289 »laurencius saga», där den finns under rubriken »þessar norrænv bækur». Den finnes ännu i flera handskr. i A. M., Kphmn, och i K. B., Sthm, samt är 1877 utgifven af C. R. Unger i Heilagra manna sögur.

145. **Legendubók** eller **legendarium** finnes på ett 30-tal ställen; tidigast 1318 på flera ställen t. ex. Ábær 1318, Di. II, 463 »Legendo Bok. tekur til in aduentu oc framm vm jol»; Múli 1318, Di. II, 435 »Legendu bækur per anni circulum... Legendanda de sanctis ä. ij. selskinns Bokum»; vidare i Grýtbakki 1461, Di. V, 266 »legendarium fra aduentu oc til þaska med de sanctis bædi uetur oc sumar»; Oddi 1488, Di. VI, 629 »ij legendur per annum onnur de tempore og onnur de sanctis», o. s. v. Legender finnas i flera handskrifter i A. M., Kphmn. Jfr n:o 59 och 109.

146. **Leodgarius saga** förekommer endast i Möðruvallaklaustr 1461, Di. V, 289 »leodgarius saga» under rubriken »þessar norrænv bækur».²

¹ Hvem som här åsyftas, är ej bekant; möjligen den hel. Lambert, om hvilken en legend finnes i Acta sanctorum.

² Om den hel. Leodegar, biskop af Autun, † 678, finnas 2 vitæ skrifna, af hvilka det ena är en slags politisk hist., det andra syftar mera till att förhårliga martyrens ståndaktighet. Denna saga torde vara en öfversättning af ettdera arbetet. För öfrigt finnes en dikt om den hel. Leodegars lif på franska i 40 strofer och 240 verser. Ebert I, 613, III, 365—368.

147. **Lesbók, lesskrá, leskver, les och lestrbók** förekomma på 100-tals ställen; tidigast 1318 på många ställen, t. ex. Upsir, Di. II, 458 »*iiij. lesbækur. taka xij. manudi*». Än heter det endast lesbók såsom ofvan eller i Flatey 1397, Di. IV, 152; än förekomma längre titlar, t. ex. Gilsbakki 1463, Di. V, 404 »*lesbok de tempore a uetrin*»; Bjarnanes 1397, Di. IV, 233 »*lesbok De Sanctis fra Jonsmessu baptistæ oc til Jola*»; Möðruvallaklaustr 1461, Di. V, 287 »*lesbok de dominicis fra augustus manad til aduentu*»;¹ Vallanes 1419, Di. IV, 271 »*iiij les skrar vondar*»; Draflastadir 1394, Di. III, 571 »*Leskuer a sumarid*»; Djúpadalr 1461, Di. V, 312 »*les*»;² Nes 1394, Di. III, 558 »*kyrkiu läs*» lestrbok förekommer tidigast 1270, Di. II, 84 »*lesturbok*»; Hí-tardalr 1463, Di. V, 407 »*prima lestrabok*»; Laugaland 1461, Di. V, 291 »*faer lestrar aa einu kuere*» o. s. v.³ Jfr n:o 59 och 60.

Liber evangeliorum se n:o 72.

148. **Liber genesis** finnes i Eyri 1397, Di. IV, 140 »*Liber Genesis a wetrinn j selskinni*»; vidare i Möðruvallaklaustr 1461, Di. V, 290 »*liber genesis*» under rubriken »*þessar norrænv bækur*». På ett par ställen förekommer denna bok under titel »**uppreistar saga**»,⁴ tidigast i Hrúni 1331, Di. II, 665 »*maríu saga oc kross sogor badar oc vppreistar saga*»; något längre ned på samma måldage heter det »*Mariuskriptt. ein gylld ok onnur skriptt steind su sem a er vppreistar sagha*»; vidare i Viðeyjarklaustr 1397, Di. IV, 111 »*Vppreistar saga*» under rubriken »*þetta er j Norrænu bokum*».

Liber Job se n:o 118.

149. **Liber Josuæ** förekommer endast i Viðeyjarklaustr

¹ Som af denna exempelsamling framgår, är det ej lätt att efter diplomens uppgifter skilja på olika gudstjänstböcker (jfr inledningen); man ser, att här för fullständighetens skull böcker upptagits, som återfinnas under bok de sanctis, de tempore o. s. v.

² Se legender under rubriken les n:o 9, 139 o. s. v.

³ I Ásólfsskálí förekommer 1179, Di. I, 256 en skrift med titel »*mal boc*», men det heter i en anmärkning »*málbók er líklega sama og lesbók*».

⁴ *Uppreistasaga* = skapelsehistorien, genesis, första mosebok. Fr.²

1397, Di. IV, III »*Liber Josuæ. Ruth et Hester. Judith og Paralippomenon a einni bok*».

150. **Liber Hugonis de abusibus claustr** förekommer endast i Viðeyjarklaustr 1397, Di. IV, III »*Item liber Hugonis de abusibus claustr*».¹

151. **Liber Macchabæorum** förekommer på 2 ställen; tidigast i Viðeyjarklaustr 1397, Di. IV, III »*Liber Macchabæorum*»; vidare i Möðruvallaklaustr 1461, Di. V, 290 »*liber genesis et liber macabeorum*» under rubriken »*þessar norrænu bækur*».

Liber pastoralis se n:o 49.

152. **Liber regum** förekommer endast i Hólastaðr 1396, Di. III, 613 »*liber Regum*» under rubriken »*þessar soghu bökr*». Denna bok är sannolikt biblisk.

153. **Liber sapientiæ** förekommer endast i Vellir 1318, Di. II, 455.

Liber sermonum se n:o 216.

154. **Lucas saga** eller ock **Lucas evangelium** torde åsyftas med »*luce*», som endast förekommer i Möðruvallaklaustr 1461, Di. V, 289 under rubriken norrœnu bœkr.

155. **Lucidarius** förekommer endast i Viðeyjarklaustr 1397, Di. IV, III. Den finnes i flera handskrifter i A. M., Kphmn. Elucidarius blef 1858 utgifven af *Konr. Gislason*.

156. **Lucie saga** förekommer endast i Möðruvallaklaustr 1461, Di. V, 289 under rubriken »*þessar norrænu bækur*». Lucie saga finnes ännu i handskr. i A. M., Kphmn och i K. B., Sthm

¹ Detta arbete torde vara af den berömde medeltida mystikern Hugo von St. Victor † 1141.

samt är i tryck utgifven af *C. R. Unger* 1877 i Heilagra manna sögur.

157. **Magnus saga** förekommer i Húsavík 1394, Di. III, 583 »*magnussaga*». Flera olika slag af Magnussagor (om M. den gode, M. barfot, M. Erlingsson m. fl.) finnas i handskrift i A. M., Kphmn, och K. B, Sthm, samt äro äfven i tryck utgifna.

158 **Magus saga** — såsom det förefaller vara — finnes endast i Möðruvallaklaustr 1461, Di. V, 289 »*mag(n)us*» (det inom parentes tillagda *n* förskrifver sig väl från utgifvaren) under titeln norrœnu bœkr. Den är 1877 i tryck utgifven af *G. Ceder-schiöld* i Fornsögur Suðrlanda.

159. **Margrétar saga** förekommer på 2 ställen 1397, i Búðardalr, Di. IV, 157 »*Margrietarsögu*» och i Melar i Melasveit Di. IV, 193 »*Margrietar saga*»¹. I Viðeyjarklaustr 1397, Di. IV, 111 förekommer »*Vita sanctæ Margrietæ*» under rubriken skolböcker. Sagan finnes i flera handskrifter i A. M. Kphmn, och är i tryck utgifven af *C. R. Unger* 1877 i Heilagra manna sögur.

160. **Mariu jarteignir, Miracula sanctæ Mariæ, Miracula beatæ virginis** eller **Miracula vorrar frú** förekomma på 7 ställen; i Hruni 1331, Di. II, 665 »*Mariæ jartegnir a latinu*»; i Höskuldstaðir 1394, Di. III, 533 »*mariu saga med jarteyknum*»; i Múli 1318, Di. II, 435 »*de assumptione sanctæ Mariæ oc Miracula eiusdem ä einni Bok*», i Viðeyjarklaustr 1397, Di. IV, 111 på 2 ställen under olika rubriker: 1) »*þetta er j Norrœnu bokum . . miracula Sanctæ mariæ*» och 2) »*j Skolabokum . . Miracula sanctæ Mariæ*»; i Grenjadarstaðr 1394, Di. III, 580 »*mirakola beate virginis*»; i Valþjófsstaðir 1397, Di. IV, 211 »*miracula vorrar frú*» och i Möðruvallaklaustr 1461, Di. V, 288 »*miraculum bok vorar frú*»; på sista stället under rubriken »*þessar norrœnu bækur*». Maria

¹ Den heliga Margareta lefde enligt legenden under kejsar Diocletiani tid och led martyrdöden. (Den latinska legenden finnes i *Legenda Aurea* P. 400—403. *C. R. Unger*, Heilagra manna sögur.)

järtecken etc. förekomma i handskr. i A. M., Kphmn. Jfr n:o 163.

161. **Marie Magdalene saga ok Marthe** förekommer endast i Möðruvallaklaustr 1461, Di. V, 289 »*Marie magdalene oc marte*» under rubriken »*þessar norrænu bækur*». »*Marthe saga ok Marie Magdalene*» förekommer i handskr. i A. M. Kphmn, och är i tryck utgifven af C. R. Unger 1877 i Heilagra manna sögur.

162. **Mariu messnabók** förekommer endast i Ljósavatn 1461, Di. V, 323 »*mariumessna boc*». Jfr n:o 30 och 169.

163. **Mariu saga** förekommer på ett 20-tal ställen, tidigast 1317 i Tuunga, Di. II, 408 »*eina mariu sogu*»; i Hólastaðr 1396, Di. III, 613 »*Mariu sagha guds modur*»; Munkaþverá 1429, Di. IV, 374 »*Marie sagha ... oc litil marie saga*»; i Viðeyjar-klaustr 1397, Di. IV, 111 »*Mariusaga*» under rubriken »*þetta er j Norrænu bokum*». Den förekommer i många handskrifter i A. M. Kphmn, och i K. B., Sthm, samt är i tryck utgifven 1871 och 1877 af C. R. Unger¹.

164. **Mariu psaltare** förekommer på 4 ställen; tidigast i Hruni 1331, Di. II, 665 »*dauidz salltare oc mariu psalltara*»; vidare i Hólastaðr 1396, Di. III, 612 »*mariu psalltarar*»; i Miklagarðr 1461, Di. V, 313 »*mariupsalltare*»; i Kalmanstunga 1469, Di. V, 557 »*salltara godan med mariu salltara*». Jfr n:o 96 o. 197.

165. **Mariu sequentiur** förekomma endast i Skarð 1401, Di. III, 659 »*Mariu sequenciur aa kueri*». Jämför n:o 215.

¹ Den 1877 utgifna sagan kallas Mariu saga egipzku och är tryckt i Heilagra manna sögur.

² Utom om Davids psaltare har ordet psaltare sannolikt också använts om »den heliga jungfru Marias rosenkrans», rosarium, mlat. psalterium beate Mariæ virginis, och det göres skillnad mellan Davids psaltare och vår-rar frú psaltari. Se *Fr.*² under psaltari.

166. **Martinus saga** förekommer på 2 ställen; tidigast i Grenjadarstaðr 1318, Di. II, 433 »*marsteins saga vppa norrænu*», vidare i Möðruvallaklaustr 1461, Di. V, 288 »*martinus saga*» under rubriken »*þessar norrænu bækur*»; den förekommer på ännu ett ställe i denna måldage, som äfven upptar »*Vita sancti martini*» under rubriken »*þetta j latinvbokum*». *Martinus historia*, som väl torde vara detsamma som Martinus saga — men troligen (liksom *Vita*) på latin — förekommer också på 2 ställen; tidigast 1391 i Grenjadarstaðr, Di. IV, 20 »*Historia Martinj ä kvere vondt*»; några år senare, 1394, heter det i en måldage för samma ställe »*martinus saga aa latinu. avnnur a norrænu... jstoriale martini fornt*», Di. III, 581. För Höfdi 1394, Di. III, 569 heter det: »*Historiur. iij. Michaelis. Martini. Catharinæ og Andreae sine ordu(!)*». Martinus saga biskups finnes ännu i handskr. i A. M., Kphmn och K. B., Sthm, samt är i tryck utgifven 1877 af C. R. Ungcr i Heilagra manna sögur.

167. **Martyriologium** förekommer på ett 20-tal ställen; tidigast 1270, Di. II, 84 i Vallanesmåldagen »*martirilogium*»; i Gardar 1352, Di. III, 68 »*martirilogium cum ymnario*»; i Grenjadarstaðr 1394, Di. III, 580 »*martirilogium fanytt*» o. s. v. Martyriologium förekommer i handskrift. i A. M., Kphmn.¹

168. **Matutinale**² förekommer på ett 20-tal ställen, tidigast i Grýtubakki 1318, Di. II, 445 »*Matutinale fra jonsmessu Baptistæ. oc vt yfir andres messu*»; i Glæsibær 1394, Di. III, 520 »*matutinale Bok ad lesa ä sumarid*»; i Álptanes 1397, Di. IV, 187 »*Matutinale ad song og onnur bok er a vor Matutinale de tempore et de sanctis fra Trinitatisdeigi til Adventu*»; i Laugaland 1461, Di. V, 291 »*matetinale bok aa sumarid*»; i Holt 1480, Di. VI, 330 »*missale oc matutinale framann til de trinitate* o. s. v.

¹ Martyriologium, de natalitiis sanctorum diebus af Beda † 735. »die Grundlage aller spätern Umarbeitungen». *Ebert I*, 646.

² Matutinen, morgonmessen i den katolska gudstjänsten.

169. **Messubók** eller **missale**¹ förekommer på ett 150 tal ställen; tidigast i Vallanesmåndagen 1270, Di. II, 84 »messubok»; vidare i Grýttubakki 1318, Di. II, 445 »messubok per anni circulum og psalltare og ey ad skipudu: onnur messubok ad dominicum a sumarid. þridia messubok tekur til ad jola fostu oc fram til páska ad dominicum»; i Hvanneyri 1358, Di. III, 125 »messubok ad þistlum oc euangelijorum vmm sumar tijma de tempore»; i Hítardalr 1463, Di. V, 407 »ein messubok med þisla oc gudspioll de tempore et de sanctis per anni circulum. utlendek. vond.»; i Grund 1461, Di. V, 314 »messubok lesandi fra aduentu oc til huita sunno»; i Staffholt 1397, Di. IV, 190 »Missale de sanctis. Item samsett Missale de tempore per anni circulum»; i Barð 1461, Di. V, 253 »missale fra aduentu til páscha med de tempore oc de sanctis»; i Múli 1461, Di. V, 284 »missale a sumarit»; i Garðar 1352, Di. III, 68 »läga sonngua bok at cotidianis oracionibus oc XVIIJ. missis pro defunctis»; i Gilsbakki 1397, Di. IV, 122 »messubok ad þistlum oc Gudspiollum. Secretis oc orationibus fra Jolafostv til Trinitatisviku» o. s. v.

Messudagabréf se n:o 30.

170. **Mikaels saga** förekommer på 4 ställen; tidigast i Selárdalr 1354, Di. III, 92 »michalz sogu»; vidare i Gnúpufell 1394, Di. III, 527 »Michaels saga» och kyrkan här är helgad åt Mikael; i Reykir 1394, Di. III, 530 »Michaels saga» och kyrkan är äfven här helgad åt Mikael; vidare i Mikaelskyrkan i Bútdardalr 1397, Di. IV, 157 »Michelssögu». *Mikaels historia*, som torde vara samma arbete — men troligen på latin — finnes endast i Höfði 1394, Di. III, 569 »Historiur. iij. Michaelis. Martini. Catharinæ og Andræ sine ordu(!)». Mikaels saga finnes i handskr. i A. M., Kphmn, och i K. B., Sthm, samt är i tryck utgifven 1877 af C. R. Unger i Heilagra manna sögur.

Minus volumen Prisciani se n:o 193.

¹ Missale, messbok = ritualen för den offentliga gudstjensten (Latinska sånger utg. af Klemming s. 180). Messa förekommer i många handskrifter i A. M., Kphmn.

Miracula sanctæ Mariæ, vorrar fru se n:o 160.

171. **Nikolaus saga** förekommer på 16 ställen; tidigast 1318 på 2 ställen, i Goðdalir, Di. II, 464 »*Nicholas saga*» och i Holtastaðir Di. II, 472 »*nichulas saga*». För Undanföll heter det 1360, Di. III, 162 »*Nicholaus saga med latynu*». På de flesta ställena äro kyrkorna helgade åt den helige Nikolaus. På ett par ställen förekommer *Nikolaus historia*, som torde vara samma arbete på latin; i Holtastaðir 1394, Di. III, 547 *Nicholas saga... Historia Nicholai ä kueri*» och i Staðr 1394, Di. III, 575 »*Nicholäs saga... kuer framann af Grallara annad kuer historia Nicholai*» På båda ställena är kyrkan helgad åt Nikolaus. Nikolaus saga erkebiskups och Nikolaus saga leikara finnas i handskr. i A. M., Kphmn och i K. B., Sthm och den förra är i tryck utgifven af C. R. Unger 1877 i Heilagra manna sögur.

172. **Nidaróss orða** förekommer endast i Útskálar 1397, Di. IV, 104 »*Nidaros orða*»¹. Jfr n:o 46, 114, 181 och 202.

173. **Níðrstigningar saga** förekommer endast i Garðr 1318, Di. II, 427 »*níðurstigningar sogu*».² Den finnes i handskr. i A. M., Kphmn samt är i tryck utgifven af C. R. Unger 1877 i Heilagra manna sögur. Denna saga är egentligen andra delen af det s. k. Nikodemus' Evangelium; C. R. Unger, Heilagra manna sögur s. XV.

174. **Nova historia** förekommer endast i Saudanes 1344, Di. II, 786 »*noua historia*». Jfr n:o 59, 107 och 109

Novum festum se n:o 56.

175. **Nýja hald** förekommer på 4 ställen; 1394 i Auðbrekka, Di. III, 521 »*nyia hallds kuer*», i Laufás, Di. III, 567 »*nyia hallds kuer*» samt 1401 i Skarð, Di. III, 658 »*nyiahalls*

¹ Orða Ordensregel. Fr.²

² Níðrstigningsarsaga = berättelse om Kristi nedfarande till helvetet. Fr.²

kuer. För Saudanes 1394. Di. III, 554 heter det »*nya halld*». Jfr följande och n:o 56.

176. *Nýja halds söngr* förekommer på 2 ställen 1394, i Hof, Di. III, 528 »*nýja halldz saungur*» och i Gunnsteinsstadir Di. III, 546 »*nýja hallds saungur ä kuer*». Jfr föregående och n:o 56.

177. *Ofeiglin* förekommer endast i Hrafnagil 1394. Di. III, 561 »*ofeiglin. ij per Anni circulum ad song*».

178. *Ólafs saga Haraldssonar* förekommer — uttryckligen benämnd med denna titel — på 2 ställen, tidigast i Saudanes 1344, Di. II, 786 »*olafs saga haralldzsonar*», vidare i Möðruvallaklaustr 1461, Di. V, 290 »*Olafs saga haralldzsonar*», där den förekommer under rubriken »*þessar norrænu þekur*». På förra stället är kyrkan helgad åt »*hinum heilaga Olafi*» samt åt jungfru Maria och Benediktus. För öfrigt förekommer Olofs saga utan angifvande af hvilken Olof, som åsyftas, på 11 ställen; tidigast 1318 på flera ställen t. ex. i Vellir, Di. II, 455 »*olafz saga*», där kyrkan kallas »*hins heilaga olafz*». Vidare förekommer den i Barð 1461, Di. V, 253 »*olafs saga*». På somliga ställen, där denna saga förekommer, kallas kyrkan »*den helige Olofs kyrka*», på andra ställen omtalas, att kyrkan är helgad åt den helige Olof eller endast åt Olof, på några ställen nämnes härom alls intet För Hólastaðr heter det 1396, Di. III, 613 »*olafuanna soghur*». I Lögmannshlid förekommer 1394, Di. III, 523 »*Olaffz historia. Olafz saga forn*». För samma kyrka hette det 1318, Di. II, 454 »*eitt kuer. oc ä olafzles*», som nog är detsamma som legenden om Olof. Kyrkan här kallas »*hins heilaga Olafz*». Man kan tryggt våga antaga, att Olofs saga på de allra flesta ställena, åtminstone där kyrkorna kallas den helige Olofs eller äro helgade åt honom, är detsamma som Olofs saga Haraldssonar. Med »*Ólafanna sögur*» menas utan tvifvel Olof den heliges och Olof Tryggvessonss. Olof den heliges saga förekommer i många handskr. i A. M., Kphmu, och i K. B., Sthm, samt är i tryck utgifven flera gånger.

179. **Olafs saga Tryggvasonar** förekommer endast i Möðruvallaklaustr 1461, Di. V, 290 »*Olafs saga trygguasonar agæt*» under rubriken »*þessar norrænu bækur*». Den finnes i många handskr. i A. M., Kphmn, och i K. B., Sthm, samt i Upsala Univ. bibl. och är i tryck utgifven flera gånger.

180. **Orationes**¹ förekomma på några ställen, t. ex. 1397 i Gilsbakki Di. IV, 122 »*Sequentiubok sæmiliga oc messubok ad pistlum oc gudspiollum. Secretis oc orationibus fra Jolafostv til Trinitatisviku*»; 1461 i Holt, Di. V, 254 »*de tempore bok tekr til at paskvm til aduentv med gudspiol(l) þisla oc oraciors*»; 1461 i Presthólar, Di. V, 278 »*þislar oc gudspiol(l) oc or(a)ciorvm*»; 1461 i Melstaðr, Di. V, 338 »*þislabok. gudspiol(l) oc oracio fra aduentu oc til pascha*»; 1461 i Tjörn, Di. V, 341 »*gudspiiallabok med þislum de tempore þer anni circulum oc þar til oracio bok med cecretum*».

181. **Orðubók**,² **orða**, **orðukver** eller **ordoskrá** förekommer på omkr. 25 ställen; tidigast 1318 i Breiðibólstaðr, Di. II, 479 »*ij. ordo Bækur þer anni circulum*»; vidare i Staðarbakki 1360, Di. III, 164 »*ordo a veturinn*»; i Gnúpufell 1394, Di. III, 527 »*Ordoskrá de sanctis og de tempore*»; i Skinnastaðir 1394, Di. III, 587 »*ordogver*»; i Vallanes 1397, Di. IV, 207 »*Orðubok vmm xij manude*»; i Hítardalr 1463, Di. V, 407 »*orda*»; i Möðruvallaklaustr 1461, Di. V, 287 »*ij. ordur*»; o. s. v. Jfr n:o 172.

182. **Óttusöngvabók** förekommer på omkr. 25 ställen; tidigast i Audkúla 1318, Di. II, 474 »*ottu songua Bækur. iij. fornar þer anni circulum. nema commune suffragium*»; i Árskógr 1461, Di. V, 262 »*ottusaungua bok fra paskum til aduentv*»; i Miklaholt 1463, Di. V, 403 »*ottusongvabok aa sumarit... ottusongua bok uond aa vetrin*» o. s. v.

183. **Páls saga** förekommer endast i Audbrekka 1394, Di. III, 521 »*þáls saga*» och kyrkan är helgad »*hinum heilaga*

¹ Oracio = bön (Latinska sånger, utg. af Klemming s. 180).

² Orða = Ordensregel (lat. ordo). Fr². Troligen är det dock någon annan betydelse här.

Paulo»; i Hrafnagil förekommer 1394, Di. III, 561 »*pálsBok*», som torde vara samma arbete.¹ I handskr. finnas i Sthm och Kphmn Páls saga biskups, Páls saga erimta och Páls saga postola, som alla äro i tryck utgifna. Jfr n:o 119 och 188.

184. **Paralipomenon** förekommer endast i Viðeyjarklaustr 1397, Di. IV, 111 »*Liber Josuæ. Ruth et Hester. Judith og Paralippomenon a einni bok*».²

185. **Páskabók** förekommer på ett 20-tal ställen; tidigast 1394 på flera ställen, t. ex. þverá, Di. III, 556 »*paska Bok med lesi*» Höfði, Di. III, 569 »*paska Bok ad saung*»; vidare i Möðruvallaklaustr 1461, Di. V, 286 »*paskabok de sanctis oc de tempore med Messum oc syngiande*»; 1461 i Lundarbrekka, Di. V, 321 »*paskabok syngiande utan lectiones*»; i Öxnhóll finnes 1461, Di. V, 292 »*paskabrefer med missale til trinitatis dags*» och i Hólar 1461, Di. V, 309 »*paskakver syngianda fram um paskavikv*» o. s. v.

186. **Passionarius apostolorum, passiones, passional** eller **passionales apostolorum** finnes på 7 ställen; tidigast i Múli 1318, Di. II, 435 »*passiones Apostolorum á einni Bok*», 1318 i Saurbær, Di. II, 451 »*passionall apostolorum*»; 1318 i Vellir, Di. II, 455 »*passionales Apostolorum*»; det heter 1394, Di. III, 524 om Saurbær »*passionarius Apostolorum a Latijnu*» och för Gardar 1397, Di. IV, 108 »*Passionarius Apostolorum et aliorum sanctorum*». I A. M., Kphmn, finnes passionale i handskr.

187. **Passio Olavi** förekommer endast i Nes 1318, Di. II, 435 »*passio Olavi a kueri*». Jfr n:o 178.

188. **Passio Pauli** förekommer endast i Viðeyjarklaustr 1397 Di. IV, 111 »*Passio Pavli*». Jfr n:o 119 och 183.

¹ Här heter kyrkan »*Kyrckia hins hailaga Peturs*».

² Paralipomena, titel på krönikeböckerna.

³ Passio Petri et Pauli är en hymn på 66 vers af Prudentius, Ebert I, 266—267; möjligen är det samma skrift, som här angifves.

Pastorale Gregorii se n:o 49.

Johannes ok Pauli se n:o 119.

189. **Petrus saga** förekommer på 8 ställen; tidigast 1318 på 2 ställen, t. ex Víðivellir, Di. II, 462 »*peturs saga*»; vidare i Háls 1394, Di. III, 573 »*peturs saga j lierepti*»; i Kalmans-tunga 1469, Di. V, 556 »*peturs saga*». På de flesta ställena äro kyrkorna helgade åt den helige Petrus. Petrus saga postola finnes i många handskr. i A. M., Kphmn och i K. B, Sthm samt är i tryck utgifven af C. R. Unger 1874 i Postula sögur.

Pistla bók se n:o 69.

190. **Plenarium** förekommer på några ställen; tidigast omkr. 1185 i Hraun, Di. I, 278 »*plenarium*»; i Skinnastadir 1318, Di. II, 427 »*plenaria ij*»; i Grund 1394, Di. III, 523 »*plenarius*» o. s. v.¹

191. **Postula sögur** förekomma på 7 ställen; tidigast 1318 i Vellir, Di. II, 455 »*postula sogur*»; vidare i Strönd 1397, Di. IV, 100 »*Postulasogur j Latinu*»; i Viðeyjarklaustr 1397, Di. IV, 111 »*postulasögur*» under rubriken »*þetta er j Norrænu bokum*»; i Möðruvallaklaustr 1461, Di. V, 288 »*postula saugur*» under rubriken »*þessar norrænv bækur*». I A. M. Kphmn finnas Postula sögur i handskr. Jfr n:o 186.

192. **Primalestr** förekommer endast i Vallanes 1419, Di. IV 271 »*prima lestur*». Jfr n:o 147.

193. **Priscianus** förekommer endast i Möðruvallaklaustr 1461, Di. V, 288 »*Minus volumen prisciani*» under rubriken »*þetta j latinbókum*».²

¹ Liber plenarius l. plenarium kallades under medeltiden dels fullständiga handskrifter af hela Nya Testamentet l. de fyra evangelierna, dels ock den fullständiga katolska messboken (missale plenarium) med antiphonarium, lectionarium m. m. till skilnad från breviarium (= bönboken).

² Priscianus från Cæsarea skref en fullständigt systematisk framställning af den latinska grammatiken omkr. år 500.

194. **Processionale, processionall, processionarl** förekommer på ett 30-tal ställen, tidigast 1318 på flera ställen, t. ex. Grímstungur, Di. II, 477 »*processionale*»; vidare i Möðruvallaklaustr 1461, Di. V, 286 »*ij. processionalia*» o. s. v.

195. **Profeterna** förekomma endast i Viðeyjarklaustr 1397, Di. IV, 110 »*Xij. prophetae minores*».

196. **Proprietarium** förekommer endast i Hólastaðr 1396, Di. III, 613 »*proprietarium*» under rubriken »*þessar skolabökr*».

197. **Psaltare** förekommer på ett 140-tal olika ställen; tidigast 1179 på 2 ställen, i Keldudalsholt, Di. I, 251 »*salltara*» och i Ásolfskáli, Di. I, 256 »*salltari*»; vanligen heter det endast psaltare, men stundom finnas ytterligare bestämningar, t. ex. Hruni 1331, Di. II, 665 »*davidz salltare oc mariu psalltara*», Hof 1343, Di. II, 775 »*davidzpsalltara iijc*»; för Eið 1397, Di. IV, 220 heter det »*Hundradz psalltare*», för Múli 1318, Di. II, 435 »*Enskur psaltare*», för Möðruvallaklaustr 1461, Di. V, 287 »*V. salltarar goder oc ij let(t)ari*»; för Hof 1318, Di. II, 464 »*psalltare felijitill*»; för Reykholt 1463, Di. V, 400 »*psalterium*»; för Hjaltabakki 1318, Di. II, 475 »*psalltara Totrar. ij*»; för Skútustaðir 1461, Di. V, 319 »*salltaraskrar margar*» o. s. v. Jämför n:o 164.

198. **Quattuor libri dialogorum** förekomma endast i Möðruvallaklaustr 1461, Di. V, 288 »*quator libri dialogorum j tueim bokum*» under rubriken »*þetta j latinvbokum*». Jfr n:o 61.

199. **Quæstiones Augustini & Orosii** förekomma endast i Viðeyjarklaustr 1397, Di. IV, 111 »*Quæstiones Avgustini et Orosij*».

200. **Rationale** förekommer på ett par ställen; tidigast i Hólastaðr 1374, Di. III, 288 »*Rationalia tuau*»; senare 1396, Di. III, 612 heter det för samma ställe »*Rationale*»; vidare i

Möðruvallaklaustr 1461, Di. V, 288 »*Racionale divinatorum officiorum*» under rubriken »*þetta j latinbókum*».

201. **Reddingabækr** (registret s. 995: sbr. á ensku reading-book) förekomma endast i Hrafnagil 1318, Di. II, 453 »*Reddingabækur. Xj.*»¹

202. **Reglubækr** förekomma endast i Viðeyjarklaustr 1397, Di. IV, 111 »*Item tuær Reglubækur*»². Jfr n:o 46, 114, 172 och 181.

203. **Remundus decretorum** förekommer endast i Hólastaðr 1396, Di. III, 612 »*Remundus. decretorum*» under rubriken »*þessar de iure*».

204. **Responsorium**³ förekommer endast i Hvammr 1361, Di. V, 322 »*responsoria... responsoriabok de sanctis tekur til at jonsmessu baptiste til aduentu... responsoria vm sumarit til aduentu... respensorium ecki epter ordu*».

205. **Riddara sögur** förekomma endast i Hólastaðr 1396, Di. III, 613 »*Riddara sogur a tueim bokum*» under rubriken »*þessar soghu bökr*».

Rim se n:o 14.

206. **Ruth** förekommer endast i Viðeyjarklaustr 1397, Di. IV, 111 »*Liber Josuæ. Ruth et Hester*» etc.

207. **Sagnabækr** förekomma på 3 ställen utan närmare angifvande af innehållet, tidigast i Holt omkr. 1270, Di. II, 85 »*fioldi sagna boka*»; vidare i Hof 1318, Di. II, 463 »*sogubok ä lättjnu*»; i Höfði 1318, Di. II, 446 »*sogubok forn oc a margar sogur*» (anm.: »*fyrst skr.: margrietersaga, en soo lagfært*»). Jfr n:o 48 och 107.

¹ Ræding = text, som uppläses, skall uppläsas; »þar skal vera prestur ok djakn ok syngia allar heimilistiðir ok messu ofvalt, er niu rædingar eru». *Fr.*²

² Regla, bland annat = Ordensregel, tukt och regler, som de äro underkastade, hvilka tillhöra en viss munk- eller nunneorden. *Fr.*²

³ Responsorium = svarsång (Latinska sånger utg. af Klemming s. 180).

208. **Sálutíðabók, sálutíðir, sálumessur** eller **sálutíðakver** förekomma blott på ett fåtal ställen; tidigast 1343 i Hof, Di. II, 775 »*saalutíðabók*», 1401 i Skarð, Di. III, 658 »*De sanctis bok per annum. byriaz med sálutíðum*»; 1394 i Laugaland, Di. III, 522 »*alltaris Bok og eru a kyrkiudags songur og sálumessur*»; 1394 i Glæsibær, Di. III, 520 »*sálutíðakver*» o s. v.¹ Jfr n:o 14 och 15.

209. **Sancti Eustachii (saga?)** förekommer endast i Möðruvallaklaustr 1461, Di. V, 289 »*sancte eusstake*» under rubriken »*þessar norrænv bækur*».² Legendan om d. h. Eustachius finns tryckt i Acta sanctorum.

210. **Sanctæ Julianæ (saga?)** förekommer endast i Möðruvallaklaustr 1461, Di. V, 289 »*sancte juliane*» under rubriken »*þessar norrænv bækur*».³ En latinsk legend om d. h. Juliana finnes tryckt i Acta sanctorum.

Sanctorum bok se n:o 59.

Scriptura sacra se n:o 57 och 58.

211. **Sebastiani** förekommer endast i Möðruvallaklaustr 1461, Di. V, 288 »*fabiani oc sebastiani*». Jämför n:o 80.⁴

212. **Secreta (?)** förekommer endast i Gilsbakki 1394, Di. IV, 122 »*Sequentiubok sæmiliga oc messubok ad pistlum oc Gudspiollum. Secretis oc orationibus fra jolafostu til Trinitatisviku.*»

213. **Sedulius** förekommer endast i Möðruvallaklaustr

¹ Sálutíðir = »Bønner som læses til bedste for de afdødes Sjæle». Fr².

² Legendan om d. h. Eustachius har blifvit behandlad många gånger både på vers och prosa under medeltiden. Ebert II, 319.

³ Möjligen är denna bok en öfversättning af angelsachsaren Tynewulfs legend från 8:de årh. om den hel. Juliana. Ebert III, 52.

⁴ Här åsyftas troligen sagan om den helige Sebastian, hvaraf ett fragment i tryck är utgifvet af C. R. Unger 1877 i Heilagra manna sögur.

1461, Di. V, 288 »*Sedulius*» under rubriken »*þetta j latinu-bokum.*»¹

214. **Septem dormientes** förekommer endast i Möðruvalla-klaustr 1461, Di V, 289 »*septem dormiencium*» under rubriken »*þessar norrænu bækur*». Den finnes i handskrift i K. B., Sthm, och är i tryck utgifven 1877 af C. R. Unger i Heilagra manna sögur.

215. **Sequentiubók, sequenciur, sequencionarium** förekomma på öfver 100 ställen; tidigast 1270 i Vallanes, Di. II, 84 »*sequentivbok*», vidare i Laugaland 1394. Di. III, 522 »*sequentubok oc ei effter ordu*»; i Hruni 1331, Di. II, 665 »*gradall oc collectarius oc sequenciubok er taka xij manadi*»; i Grýtubakki 1318, Di. II, 445 »*sequentubok per usum*»; i Ásgeirsá 1360, Di. III, 163 »*fiorar skrár. og sæmilig sequentia en fimta*»; i Melar 1397, Di. IV, 193 »*Sequentiur fär a kveri*»; i Illuga-stadir 1318, Di. II, 440 »*Sequentionarium*» o. s. v.²

216. **Sermonisbók³, sermonsþók, sermoniciarius, sermones** och **homiliur** förekomma på ett 20-tal ställen; tidigast 1318 i Sjóarborg, Di. II, 468 »*Sermonum Bok*» och i Grímsey, Di. II, 443 »*Homiliur a sumarid*»; vidare i Melstaðr 1461, Di. V, 338 »*sermonsþækr tuær i latinu*»; i Grýtubakki 1461, Di. V, 266 »*omeliobok fra þaskum oc fram yfer hvitasunno*»; i Viðeyjar-klaustr 1397, Di. IV, 111 »*Omilia diversorum patrum*»; i Miklaholt 1463, Di. V, 403 »*ij. sermonsþækr vonda i norrænu*»; i Goðdalir 1318, Di. II, 464 »*Sermones ä cinni bok*»; i Möðruvellir 1461, Di. V, 307 »*sermonsþækra um langafaustu*»; i Einar-

¹ Möjligen åsyftas här någou dikt af skalden Sedulius fr. slutet af 5:te årh., t. ex. hans Paschale carmen eller en hymn om Kristus af honom, som katolska kyrkan tidigt började använda vid gudstjänsten. Möjligt är ock, att med »Sedulius» åsyftas något arbete af Sedulius Scotus omkr. 840—868, som skrifvit åtskilliga böcker t. ex. »de rectoribus christianis». *Ebert* I, 373—380, II, 198.

² *Sequentia*, »et Slags Sang som blev sungen ved den kirkelige Guds-tjeneste». *Fr*².

³ Sermon = Prædiken (lat. sermo). *Fr*². Sermo = homilia, concio ad populum in Ecclesia. *D. C.*

staðir 1394, Di. III, 556 »*Sermonicinarius*» o. s. v. I Viðeyjar-klaustr förekommer 1397 Di. IV, 110 »*liber Sermonum stor bok i selskinni*», som nog också bör hänföras till denna rubrik. Homiliur finnas i handskrift i A. M., Kphmn. Flera homilie-samlingar äro i tryck utgifna, t. ex. af *Unger, Wisén* m. fl Jfr n:o 217—225.

217. **Sermones Augustini** förekomma på 4 ställen och homiliur **Augustini** på 2; tidigast 1318 i Múli, Di. II, 435 »*sermones Augustini*» och i Vellir, Di. II, 455 »*Homiliae Gregorij. annunur augustini. sermones.*»; vidare 1461 i Múli, Di. V, 284 »*omelie augustine*» samt 1461 i Möðruvallaklaustr, Di. V, 288 »*Sermones augustini per annum*» under rubriken »*þetta j latinbókum*». I A. M., Kphmn finnes i flera handskrifter »*Sermones Augustini*». Jfr öfriga sermones.

218. **Sermo af várri frú** förekommer endast i Múli, 1394 Di. III, 578 »*sermon af vorri frv.*» Jfr öfriga sermones.

219. **Sermones de corona anni** förekommer endast i Viðeyjarklaustr 1397, Di. IV, 110 »*Sermones de corona anni*». Jfr öfriga sermones.

220. **Sermo Eligii** förekommer endast i Vellir 1318, Di. II, 455 »*sermo Eligii*»¹ Jfr öfriga sermones.

221. **Sermones Gregorii** under rubriken homiliur på 6 ställen; tidigast i Vellir 1318, Di. II, 455 »*Homiliae Gregorij*»; vidare i Hjarðarholt 1355, Di. III, 102 »*Omeliæ gregorij XX á norænu*» och 1397, Di. IV, 162 heter det om samma boksamling »*Omilia Gregorij ij oc XX a Norrænu*»; Möðruvallaklaustr, Di. V, 288 »*Omelie gregorij ab aduentu ad dominicam primam post pentecostem . . . Omelie quedam gregorij*» o. s. v. Jfr öfriga sermones.

¹ Den helige Eligius, flandernas apostel, f. 588, † omkr. 659.

222. **Sermo Jeronymi de assumptione sanctæ Mariæ** förekommer endast i Nes 1318, Di. II, 435 »*sermo ieronjmi de assumptione sanctæ Mariæ oc Miracula eiusdem ä einni Bok*». Jfr öfriga sermones.

223. **Sermones Innocentii tertii** förekommer endast i Viðeyjarklaustr 1397, Di. IV, 111 »*Sermones Innocentij tertij*». Jfr öfriga sermones.

224. **Sermones Leonis** förekomma endast i Viðeyjarklaustr 1397, Di. IV, 111 »*Sermones Leonis*». Jfr öfriga sermones.

225. **Sermo pastoralis** förekommer endast i Múli 1394, Di. III, 577 »*sermo pastoralis*». Jfr öfriga sermones och n:o 49.

226. **Sextus liber (?) decretalium Gregorij** förekommer endast i Hólastaðr 1396, Di. III, 612 »*sextus. decretalium. Gregorij*» under rubriken »*þessar de iure*». Jämför n:o 38, 54, 55, 203 och 242.

227. **Silvesters saga**¹ förekommer på 2 ställen, tidigast i Saudanes 1344, Di. II, 786 »*mariu saga. nikolaas saga. silvester saga. iij aa æirni bok*»; vidare i Möðruvallaklaustr 1461, Di. V, 289 »*silvesturs saga*» under rubriken »*þessar norrænu bækur*». Den finnes i handskrifter i A. M., Kphinn, och i K. B., Sthm, samt är i tryck utgifven 1877 af C. R. Unger i Heilagra manna sögur.

228. **Sinonima**² **Isidorii** förekomma endast i Möðruvallaklaustr 1461, Di. V, 288 »*Sinonima jsidorij*» under rubriken »*þetta j latinbókum*».

229. **Skjoldunga saga** förekommer endast i Möðruvallaklaustr 1461, Di. V, 290 »*Skioldunga sæga*» under rubriken

¹ Sylvester, biskop i Rom 314—335, dyrkas såsom helgon af båda de katolska kyrkorna. Troligen är Silvesters saga en legend om denne.

² Troligen = synonyma.

»*þessar norrænu bækur*». Denna saga finnes ej kvar, men ett utdrag af den har man hos Arngrim, som utgifvits af *A. Olrik* i Aarbøger f. nord. Oldkh. og Hist. 1894 (Se ang. denna saga Den oldnorske og oldislandske litteraturs historie af *Finnur Jónsson*, II, s. 665—667). Några fragment om denna saga finnes dock i *A. M. Kphmn* n:o 7, 8 och 31.

230. **Stefanus saga** förekommer på 2 ställen; tidigast i Grýtubakki 1318, Di. II, 445 »*Stephanus saga*»; vidare i Möðruvallaklaustr 1461, Di. V, 289 »*stefanus saga*» och där under rubriken »*þessar norrænu bækur*». Den finnes i handskrift i *A. M.*, *Kphmn*, och i *K. B.*, Sthlm, samt är i tryck utgifven af *C. R. Unger* 1877 i Heilagra manna sögur.

231. **Streptus iudicii** förekommer endast i Hólastaðir 1396, Di. III, 613 under rubriken »*þessar skolabökr*».

232. **Suffragium**¹ etc. förekommer på rätt många ställen; tidigast 1318 på flera ställen, t. ex. Vellir, Di. II, 455 »*suffragium*»; än heter det, såsom ofvan, endast suffragium, än finnas längre titlar, t. ex. Fagranes 1318, Di. II, 468 »*suffragium missale ä Bok*», Skinnastaðir 1318, Di. II, 427 »*Suffragium Sanctorum*», Upsir 1318, Di. II, 458 »*comune suffragium*», Márstaðir 1318 Di. II, 475 »*suffragium Bok forn*», o. s. v.

233. **Sumarbók** förekommer på 7 ställen; tidigast 1360 i Goðdalir, Di. III, 177, »*sumar Bok de sanctis*»; vidare i Utskálar 1397, Di. IV, 104 »*Sumarbok oc onnur De Sanctis*», i Núpr 1378, Di. III, 331 »*sumarbok ad dominicum*» o. s. v. Jfr n:o 59.

234. **Summa at messum(?)** förekommer endast i Miklibær 1394, Di. III, 566 »*alltaris Bok er tekur aull summa ad messum*». Jfr n:o 169.

¹ Suffragium = bön, tilläggsbön (Latinska sånger utgifna af Klemming s. 180).

235. **Summa incorum** (?) förekommer endast i Viðeyjarklaustr 1397, Di. IV, 110 »*Item Summa incorum*».

236. **Summa Remundi**¹ förekommer endast i Hólstaðs domkyrka 1396, Di III, 612 under rubriken »*þessar de iure*». Jfr följande.

237. **Sumula Reymundi** förekommer endast i Möðruvallaklaustr 1461, Di. V, 288 »*Sumula reymundi. ij. bækur*» under rubriken »*þetta j latinóbokum*». Jfr föregående.

238. **Summa viciorum** förekommer endast i prästen Halðórs sálugjafarbréf 1403, Di. III, 685 »*summa viciorum*».

239. **Summa virtutum** finnes endast i Viðeyjarklaustr 1397, Di. IV, 110 »*Summa Virtutum hia sira þollaki Bibliæ*».²

240. **Söngbók** förekommer på ett 150-tal ställen; tidigast 1318 på många ställen, t. ex. Urðir 1318, Di. II, 456 »*songbok*»; Grímsey 1318, Di. II, 443 »*songbok til páska*»; Húsavík 1318, Di. II, 428 »*songbok vm fostu*»; Víðimýri 1318, Di. II, 466 »*songbok eigi secundum ordinem fra hviýtasunnu til jolafostu de sanctis et dominicis . . . songbok frá páska til Trinitatis dags*»; Vatnsfjörðr 1397, Di. IV, 135 »*Xij manada songbækur ij*»; Möðruvellir 1461, Di. V, 308 »*lagasaungua bok med fam messum*»; Háls 1394, Di. III, 573 »*Lagasaunguakuer*»; Svalbard 1394, Di. III, 569 »*Saungskrá vond omerckilig*» o. s. v.

241. **Textið** förekommer på ett 80-tal ställen; tidigast 1318 på många ställen, t. ex. i Illugastaðir, Di. II, 440 »*Textið*», Saur-

¹ Troligen Raimundus Lullus f. 1235, † 1315, som skrivit afhandlingar i filosofi, teologi, juridik och medicin m. m.

² Afskrifvaren synes mena, att Summa virtutum är inlagd i ett exemplar af bisk. þorlak Skulasons 1644 tryckta bibelöfversättning.

³ Texti = »Evangeliarium, indeholdende de fire Evangelier, i Alm. prægtigt indbundne». Fr? Möjligt hade det varit riktigtast att upptaga texti under rubriken evangelier och gudspiallböcker, men som de alltid i de isländska kyrkorna synas hafva intagit en säregen och ansedd ställning, bland

bær, Di. II, 451 »*Texti buinn*», Grund, Di. II, 452 »*Texti obuinn*»; vidare i Álptanes 1397, Di. IV, 187 »*textus Evangeliorum*», o. s. v. Jfr n:o 72.

242. **Textus quinque librorum decretalium** förekommer endast i Möðruvallaklaustr 1461, Di. V, 288 »*Textus quinque librorum decretalium*» under rubriken »*þetta j latinbokum*». Jfr n:o 38, 54, 202, 203 och 226.

243. **Theodorii saga** förekommer endast i Möðruvallaklaustr 1461, Di. V, 289 »*teodorij saga*» under rubriken »*þessar norrænv bækur*». Den förekommer i handskrift i A. M., Kphmn, och är i tryck utgifven af C. R. Unger 1877 i Heilagra manna sögur.

244. **Thomas saga erkebiskups** förekommer — med denna titel uttryckligen framhållen — endast i Möðruvallaklaustr 1461, Di. V, 289 »*tomás saga erkebiskups*» under rubriken »*þessar norrænv bækur*». För öfrigt förekommer **Thomas saga** på 7 ställen utan närmare angifvande af, hvem som därmed åsyftas; tidigast i Ás 1318, Di. II, 429 »*Thomas saga*»; vidare i Hvammr 1394, Di. III, 548 »*Thomas saga*», och kyrkan där är helgad åt den helige Thomas erkebiskop; 1396 i Hólastaðr Di. III, 613 »*thomass soghur. ij*»; i Thomaskyrkan i Hvammr á Landi 1397, Di. IV, 64 »*Thomas saga*»; i Thomas erkebiskops kyrka i Strönd 1397, Di. IV, 100 »*Thomassaga*»; på öfriga ställen finnes ej något angifvet om, åt hvem kyrkan är helgad. För Ás heter det 1394, Di. III, 586 »*Thomas historia... Thomas saga væn og aunnur forn*». I allmänhet är det nog Thomas saga erkebiskups, som åsyftas, åtminstone där kyrkan är helgad åt erkeb. Th. Som emellertid flera handskrifter finnas kvar ej blott af Thomas saga erkebiskups utan äfven af *Thomas saga postola*, så torde möjligen den senare afses på något ställe. Thomas

annat genom en ofta synnerligen prydlig utstyrel, ha de här upptagits under egen rubrik.

¹ Thomas historia torde vara detta arbete på latin och saga samma bok på isländska.

saga erkebiskops är i tryck utgifven 1877 af C. R. Unger i Heilagra manna sögur och Thomas saga postula 1874 af C. R. Unger i Postula sögur.

245. **Thomas söngur** förekommer endast i Ás, Di. II, 429 »*Thomas saungur*». En *Thomas dikter* finns i handskrift i A. M., Kphmn.

246. **Tíðabók** förekommer på ett 50-tal ställen;¹ tidigast 1180 á Ingunarstöðum, Di. I, 266 »*Xij manapa típa boecr*»; vidare i Skarð 1274, Di. II, 117, »*túeñar tolf manada tíjda bækur oc sumar betur*», i Staðr 1286, Di. II, 261 »*allar tyda Bøkr*», i Mælifell 1318, Di. II, 465 »*Tíjda Bækur þer anni circulum*», i Álptártunga 1354, Di. III, 85 »*Xij. mänada tíjðabøkr fornnar et non secundum ordinem*»; i Selárdalr 1354, Di. III, 92 »*tíjðagiorda boekr*»; i Staðarhraun 1439, Di. IV, 593 »*Xij manada tíðabækur þer usum*»; i Höskuldsstaðir 1461, Di. V, 345 »*tíðabækur ath ollu þer anni circulum*» o. s. v.

247. **Titlabók**² förekommer endast i Hólastaðr 1396, Di. III, 612 »*lesbok ny de sanctis oc titla*».

248. **Tobias glossatus** förekommer endast i Viðeyjarklaustr 1397, Di. IV, 111 »*Tobias Glosatus*» under rubriken »*þetta er . . j Skolabokumm*». Härmed afses troligen Tobíæ bok på latin, försedd med isl. glossor. Jfr n:o 256.

249. **Ursule saga**³ förekommer endast i Möðruvallaklaustr 1461, Di. V, 289 »*ursule saga*» under rubriken »*þessar norrænu bækur*».

¹ Tíðabók, bok som innehåller hvad som skall sjungas vid den kyrkliga gudstjänsten. *F^r2*

² Titull 1) öfverskrift, som anger innehållet eller hvad man ser för sig; 2) tecken, som är skrifvet öfver ett ord för att beteckna en använd förkortning; 3) historia, händelse, tilldragelse. *F^r2*.

³ Den heliga Ursula, enligt legenden en brittisk konungadotter. En legend om henne är tryckt i Acta sanctorum.

250. **Venite** förekommer på ett par ställen; 1461 i Möðruvallaklaustr Di. V, 286 »kirial godr med venite» och 1461 i Núpufell, Di. V, 296 »kiriall med uenite».

251. **Veritas theologiæ** förekommer endast i Viðeyjarklaustr 1397, Di. IV, 110 »Veritas Theologiæ».

252. **Versabækr**¹ förekomma endast i Viðeyjarklaustr 1397, Di. IV, 111, där uppgiften »Item IX versabækur adrar» följer efter »Cato med Glosa» under rubriken skolböcker.

253. **Vetrarbók** förekommer endast på ett fåtal ställen; tidigast i Draflastaðir 1394, Di. III, 572 »vetrarbok de sanctis», vidare i Saurbær 1461, Di. V, 310 »vetrar bok de tempore tekur til ad aduentu til paska. onnur uetrarbok de tempore fram yfer jol.»; i Skútustaðir 1461, Di. V, 320 »ueturbok tekur til aduentu oc til paska de sanctis et de tempore oc er cigi aull.. vetrarbok ad aduentu fram yfer jol.».

254. **Vincencius saga** förekommer endast i Möðruvallaklaustr 1461, Di. V, 288 »vincencius saga» under rubriken »þessar norrænv bækur». Den finnes i handskrift i A. M., Kphmn, och i K. B., Sthmn, samt är i tryck utgifven af C. R. Unger 1877 i Heilagra manna sögur.

255. **Vitæ patrum** förekommer på 4 ställen; tidigast 1318 i Múli, Di. II, 435 »vita patrum», vidare i Viðeyjarklaustr 1397, Di. IV, 110 »Vitas patrum», i Hólastaðir 1396, Di. III, 612 »vitta patrum» och slutligen på 2 ställen i Möðruvallaklaustr 1461, Di. V, 288 »vitas patrum» under rubriken »þetta j latinbókum» och 290 »vita patrum» under rubriken »þessar norrænv bækur». Vitæ patrum förekommer i flera handskrifter i A. M., Kphmn, och har 1877 i tryck utgifvits af C. R. Unger i Heilagra manna sögur.

¹ Versabók, Bog som indeholder Vers. Fr².

256. **Vita Thobiae** förekommer endast i Möðruvallaklaustr 1461, Di. V, 288 »vita thobie» under rubriken »þetta j latinvbokum». Jfr n:o 248.

257. **Vitæ et passiones plurimorum sanctorum** förekomma endast i Möðruvallaklaustr 1461, Di. V, 288 »vite et passiones plurimorum sanctorum» under rubriken »þetta i latinvbokum»; dessutom förekommer i Viðeyjarklaustr 1397, Di. IV, 111 »Vitæ sanctorum in duobus Voluminibus». Jfr n:o 59 och 106.

Vita sanctæ Margrietæ se n:o 159.

258. **Várbók** förekommer på omkr. 15 ställen; tidigast 1318 på flera ställen, t. ex. Mælifell, Di. II, 465 »vorbækur. ij. ad aullu» och Garðr, Di. II, 427 »vorbok ad song»; Reykjahlíð 1394, Di. III, 584 »Vorbok ad saung oc lesi»; Glæsibær 1394, Di. III, 520 »Vor Bok de tempore og de sanctis ad aullu» o. s. v.

259. **Völsunga saga** förekommer endast i Möðruvallaklaustr 1461, Di. V, 290 »volsaunga saga» under rubriken »þessar norrænv bækur». Den finnes i flera handskr. i A. M., Kphmn, samt i Upsala U. B. och är flera gånger i tryck utgifven, bland andra af *Sophus Bugge* 1865, samt öfversatt af åtskilliga.

260. **Ysidorus de summo bono**¹ förekommer på 2 ställen; tidigast i Viðeyjarklaustr 1397, Di. IV, 110 »Ysidorus de summo bono» samt i Möðruvallaklaustr 1461, Di. V, 288 »Ysodorus de summo bono» under rubriken »þetta j latinvbokum».

261. **Ysidorus Ethymologiarum**¹ förekommer på 2 ställen; tidigast i Hólastaðr 1396, Di. III, 613 »ysodorus ethymologiarum» under rubriken »þessar skolabökr»; vidare i Viðeyjarklaustr 1397, Di. IV, 110 »Ysidorus ethimologiarum non plenus».

¹ Isidorus af Sevilla † 636 har bland annat författat »*Originum s. Etymologiarum libri XX*» ett slags encyklopedi, som innehåller en mängd viktiga notiser öfver antiken, först och främst den romerska; vidare »*Sententiarum s. de summo bono libri III*», som är ett af hans liturgiska arbeten.

262. **Þorláks saga** förekommer på ett 10-tal ställen; tidigast i Klofi 1387, Di. III, 405 »þorláks sögu»; 1397 i Hlíðarendi, Di. IV, 69 »þolláks sögu» i þorlákskyrkan därstädes; i Hof 1397, där kyrkan är helgad åt den hel. Þorláki biskupi Di. IV, 84 »þolláks song oc les med.¹ Item þorláks sögu a Nor(r)ænvi»; i den helige Þorlák biskups kyrka i Hólmr 1397, Di. IV, 105 »forna þolláks sögu med Legendu»; i Möðruvallaklaustr 1461, Di. V, 289 »þorláks saga» under rubriken »þessar norrænu bækur»; slutligen förekommer i þorlákskirkju i Síðumúli 1472, Di. V, 675 »þorláks historia», som torde vara samma bok. Endast på ofvan angifna ställen äro kyrkorna helgade åt biskop Þorlák. Denna saga finnes i handskr. i A. M., Kphmn, och i K. B., Sthm. Þorláks saga är i tryck utgifven i Biskupa sögur s. 87—124, 261—404.

263. **Þorláks messa** förekommer endast i Hof 1397, där kyrkan är helgad åt den hel. Þorláki biskupi, Di. IV, 84 »þolláks messur badar allar tíðer. kyndelsmessu oc þaskadag».

264. **Þorláks söngur** förekommer på ett par ställen, i Gardar 1352, Di. III, 68 »þorláks söngur» och i Hof 1397, Di. IV, 84 »þolláks song oc les med». I A. M., Kphmn finnes under n:o 1134 en perg. handskr. fr. 14 årh. första hälft, som bland annat innehåller »Carmen latinum in honorem S. Thorlaci».

¹ Som af några föregående rubriker framgår, förefaller les vara det samma som saga. Så torde det äfven vara här, ehuru väl les, då begge uttrycken förekomma i samma måldage, troligen är en annan redaktion af sagan.

III

De olika skrifternas utbredning.

Som den alfabetiska förteckningen öfver bokförrådet visar, uppgår antalet olika böcker till omkr. 260. Man lägger emellertid snart märke till, huru en mycket stor olikhet finnes i fråga om böckernas utbredning. Somliga af dem förekomma nästan öfverallt i kyrkorna och klostren, andra åter äro mera sällsynta, och de allra flesta förekomma endast på ett enda ställe hvardera. Vi skola här nedan söka lämna en allmän öfverblick rörande de olika böckernas utbredning.

Delas böckerna i grupper efter deras mer eller mindre talrika förekomst, kan man lämpligen välja följande indelning: 1) böcker, som förekomma på öfver 50 ställen; 2) på 30—50 ställen; 3) på 20—30 ställen; 4) på 10—20 ställen; 5) på 5—10 ställen; 6) på 2—5 ställen och 7) på endast 1 ställe.

Följa vi nu den alfabetiska förteckningen öfver bokförrådet, finna vi, huru de böcker, som förekomma på öfver 50 ställen, icke äro flera än 9. Gå vi så till närmaste grupp eller de böcker, som förekomma på 30—50 olika ställen, så se vi i förteckningen dessa uppgifna endast till 5 olika slag. Som det emellertid angående en del böcker af skilda skäl i förteckningen ej fullt exakt angifvits, på huru många ställen de förekomma, kan denna siffra tryggt höjas till 10.¹

¹ Författaren har då till denna grupp hänfört de böcker, som sägas förekomma på många ställen. Sådana äro »bréf, de sanctisbók, de temporebók, epistolarius, evangelier» och »suffragium».

De böcker, som tillhöra 3:dje gruppen med ett antal af 20—30 ställen, äro 7, de, som tillhöra 4:de gruppen med ett antal af 10—20 ställen äro 10, och de, som tillhöra 5:te gruppen med ett antal af 5—10 ställen, belöpa sig till 14. Som emellertid åtskilliga böcker i förteckningen helt allmänt sägas förekomma endast på några ställen, kunna de lämpligen hänföras till sista gruppen, som då uppgår till ett 20-tal olika slag.¹

De 2 sista grupperna visa en särdeles hög stegring i fråga om antalet olika böcker. Den 6:te gruppen, till hvilken höra böcker, som förekomma på 2—5 ställen, har 54 olika slags böcker, och den 7:de eller sista gruppen, till hvilken höra böcker, som endast förekomma på ett enda ställe, går ända upp till det höga antalet af omkring 150 olika slag.

Vi finna alltså, huru den jämförelsevis höga siffra af omkr. 260 olika slag af böcker, som förteckningen visar, att isländska kyrkornas och klostrens bokförråd belöpte sig till, ingalunda får fattas så, som om hela detta bokförråd varit tillgängligt för hela den bildade delen af folket på Island och alltså skulle kunna gälla, som ett slags indicium på dess bildningsnivå.² De böcker, som förekomma på öfver 50 olika ställen, uppgå ju ej till mer än $\frac{1}{30}$ -del af hela bokförrådet, de, som förekomma på öfver 20 ställen till omkr. $\frac{1}{10}$ -del och de, som förekomma på öfver 5 ställen till ungefär $\frac{1}{5}$ -del däraf. De böcker slutligen, som förekomma endast på ett ställe, uppgå till betydligt mer än halfva antalet böcker, som hela den isländska kyrkan ägde

¹ Hit föras då historieböcker, historiebok de sanctis, kyrkodagssånger, oratio, plenarius och sålutifabók.

² Då man talar om de bildade under medeltiden, måste man naturligtvis framför allt därmed åsyfta de andlige.

IV.

Gruppering af bokförrådet efter innehållet.

1. Gudstjänstböcker.

Adventubók se n:o 2.	Hymnabók n:o 113.
Altarisbók n:o 7.	Jólabók n:o 120.
Antifonarius n:o 11.	Jólamessubók n:o 121.
Ártíða rím n:o 14.	Jólatíðabók n:o 122.
Aspiciensbók n:o 16.	Kórbók 1. kórsöngvabók n:o 134.
Ave Maria n:o 22.	Kórpsaltare n:o 135.
Bréfer, Breviarium n:o 30	Kyriáll n:o 139.
Burtsöngvabók n:o 33.	Kyrkjudagssöngvr n:o 140.
Capitularium n:o 35.	Lesbók n:o 147.
Collectarius n:o 42.	Mariu messnabók n:o 162.
Communisbók n:o 44.	Mariu psaltare n:o 164.
De sanctis bók n:o 59.	Mariu sequentiur n:o 165.
De tempore bók n:o 60.	Matutinale n:o 168.
Diurnale n:o 62.	Messubók n:o 169.
Dominicale n:o 64.	Nýja hald n:o 175.
Dominicubók n:o 65	Nýja halds söngr n:o 176.
Föstubók n:o 92.	Orationes n:o 180.
Festum corporis Christi n:o 85.	Óttusöngvabók n:o 182.
Formessubók n:o 88	Páskabók n:o 185.
Graduale n:o 99.	Plenarium n:o 190.
Handbók n:o 105.	Processionale n:o 194.

- Reddingabækr n:o 201.
 Responsorium n:o 204.
 Sálutíðabók n:o 208.
 Secreta n:o 212.
 Sequentiubók n:o 215.
 Sermonisbók n:o 216.
 Sermones Augustini n:o 217.
 Sermo af várri frú n:o 218.
 Sermones de corona anni n:o
 219.
 Sermo Eligii n:o 220.
 Sermones Gregorii n:o 221.
 Sermo Jeronymi n:o 222.
 Sermones Innocentii tertii
 n:o 223.

- Sermones Leonis n:o 224.
 Sermo pastoralis n:o 225.
 Suffragium n:o 232.
 Sumarbók n:o 233.
 Söngbók n:o 240.
 Thomas söngr n:o 245.
 Tíðabók n:o 246.
 Venite n:o 250.
 Vetrarbók n:o 253.
 Várbók n:o 258.
 Þorláks messa n:o 263.
 Þorláks söngr n:o 264.

För öfrigt höra antagligen till denna grupp äfven följande böcker:

- Ártíðaskrá n:o 15.
 Bók um hvítasunnuvika n:o 29.
 Canonum bók n:o 34.
 Commemorations n:o 43.
 Decollatio Johannis n:o 53.
 Dialogus n:o 61.
 Ferðabók n:o 81.
 Ferðabréfer n:o 82.
 Ferða texti n:o 83.
- Feriubók n:o 84.
 Flores beatæ virginis n:o 87.
 Historia af kirkiudegi n:o 110.
 Ofeiglin n:o 177.
 Orðubók n:o 181.
 Primalestr n:o 192.
 Quattuor libri dialogorum n:o 198.
 Summa ad messum n:o 234.

2. Legender.

- Agnes saga n:o 3.
 Ambrosius saga n:o 8.
 Andreas saga n:o 9.
 Antonius saga n:o 12.
 Augustinus saga n:o 19.
 Barlaams saga n:o 24.
 Basilius saga n:o 25.
 Benediktus saga n:o 27.
- Brightar saga n:o 31.
 Ceciliu saga n:o 40.
 Clemens saga n:o 41.
 Damusta saga n:o 50.
 Eugenia saga n:o 76.
 Gesta salvatoris n:o 95.
 Gregorius saga n:o 101.
 Guðmundar saga n:o 103.

- Heilagra manna sögur n:o 106. Petrs saga n:o 189.
 Historia heilags korpis Christi Postula sögur n:o 191.
 n:o 108. Sancti Eustachii saga n:o 209
 Historiubók de sanctis et de Sanctæ Julianæ saga n:o 210
 tempore n:o 109. Septem dormientes n:o 214.
 Iterata passio Christi n:o 116. Silvesters saga n:o 227.
 Jakobs saga n:o 117. Stefanus saga n:o 230.
 Jóns saga baptistæ n:o 123. Theodorii saga n:o 243.
 Jóns saga Hólabiskups n:o 124. Thomas saga erkebiskups n:o 244
 Jóns saga postula n:o 125. Ursule saga n:o 249.
 Justinu saga n:o 127. Vincencius saga n:o 254.
 Katrinar saga n:o 129. Vitæ patrum n:o 255.
 Kross saga n:o 138. Vitæ et passiones plurimorum
 sanctorum n:o 257.
 Laurentius saga n:o 144. Þorláks saga n:o 262.
 Legendubók n:o 145. Till denna grupp torde också
 Leodgarius saga n:o 146. efterföljande skrifter böra
 Lucie saga n:o 156. hänföras:
 Margrétar saga n:o 159. Aevum Matei n:o 74
 Mariu jarteignir n:o 160. Basille saga n:o 26.
 Mariu saga n:o 163. Barbare saga n:o 23.
 Marie Magdalene saga ok Eufemia saga n:o 75.
 Marthe n:o 161. Fabiani oc Sebastiani saga n:o 80.
 Martinus saga n:o 166. Geiralldz saga n:o 93.
 Martyriologium n:o 167. Halvards saga n:o 104.
 Mikæls saga n:o 170. Historiubækr n:o 107.
 Nikolaus saga n:o 171. Johannes oc Pauli (saga?) n:o 119.
 Nídrstigningar saga n:o 173. Lanbertus saga n:o 143.
 Ólafs saga Haraldssonar n:o 178. Lucas saga n:o 154.
 Páls saga n:o 183. Nova historia n:o 174.
 Passionarius apostolorum Sagnabækr n:o 207.
 n:o 186. Sebastiani n:o 211.
 Passio Olavi n:o 187.
 Passio Pauli n:o 188.

3. Teologiska och filosofiska skrifter.

- Alkuinus n:o 6. Augustinus de doctrina chri-
 Augustinus de consensu iijor stiana n:o 18.
 evangelistarum n:o 17. Augustinus super Johannem
 n:o 20.

- Compendium teologie** n:o 45. **Gregorius super Ezechielem**
Corrector n:o 47. n:o 102.
Cura pastoralis n:o 49. **Liber Hugonis de abusibus**
De canticis canticorum n:o 51. **claustrii** n:o 150.
De sacra scriptura n:o 57. **Quæstiones Augustini & Orosii**
Desacra scriptura moralia n:o 58. n:o 199.
Duæ partes moralium n:o 66. **Rationale** n:o 200.
Enchiridion Augustini n:o 67. **Summa virtutum** n:o 239.
Expositio super cantica cantico-
rum n:o 77. **Veritas theologiæ** n:o 251.
Expositiones evangeliorum
n:o 78. **Ysidorus de summo bono** n:o 260.
Expositiones Gregorii n:o 79. Hit böra ock troligen hän-
föras:
Gemma animæ n:o 94. **Alanus** n:o 4.
Gloria psalterii n:o 96. **Declaratio regulæ** n:o 52.
Glosa psalterii n:o 97. **Summa viciorum** n:o 238.

4. Bibliska böcker.

Gamla Testamentet:

- Ester** n:o 71.
Job n:o 118.
Judit n:o 126.
Liber genesis n:o 148.
Liber Josuæ n:o 149.
Liber Macchabeorum n:o 151.
Liber regum n:o 152.
Liber sapientiæ n:o 153.
Paralipomenon n:o 184.
Profeterna n:o 195.
Psaltare n:o 197.
Ruth n:o 206.
Tobias glossatus n:o 248.

Nya Testamentet:

- Actus apostolorum** n:o 1.
Apocalypsis n:o 13.
Epistolarius n:o 69.
Epistolæ Pauli, 70.
Evangelier eller gudspialla-
bökr n:o 72.
Evangelium Matei n:o 73.
Texti n:o 241.
Möjligen bör också hit hän-
föras
»Luce» n:o 154.

5. Skolböcker.

- Alexander Magnus** n:o 5. **Cato med glosa** n:o 39.
Aurora n:o 21. **Doctrinale** n:o 63.
Brito n:o 32. **Græcismus** n:o 100.

Lucidarius n:o 155.	Strepitus iudicii n:o 231.
Messubræfer ¹ n:o 30.	Tobias glossatus ¹ n:o 248.
Miracula sanctæ Mariæ n:o 160.	Versabækr n:o 252.
Priscianus n:o 193.	Vita sanctæ Margrietæ n:o 159.
Proprietarium n:o 196.	Ysidorus Ethymologiarum n:o 261.

6. Juridisk litteratur.

Casus Bernardi n:o 36.	Sextus liber decretalium Gregorij n:o 226.
Casus Clementini (&) Johannis dextra pars & sinistra pars n:o 37.	Summa Remundi n:o 236.
Casus quinque librorum decretalium n:o 38.	Textus quinque librorum decretalium n:o 242.
Decretales n:o 54.	Hit höra troligen också
Decretum n:o 55.	Constitutiones claustrales n:o 46.
Goffredus n:o 98.	Institutiones ordinis canonicorum regularium n:o 114.
Kristinna laga Þáttir n:o 136.	Níðaróss orða n:o 172.
Kristinn rettr n:o 137.	Reglubækr n:o 202.
Lagbók n:o 142.	Sumula Reymundi n:o 237.
Remundus decretorum n:o 203.	

7. Historia, annaler och andra kronologiska anteckningar samt världsliga sagor.

Annálar n:o 10.	Magnus saga n:o 157.
Ártíðaskrá n:o 15.	Magus saga n:o 158.
Biskups bækur n:o 28.	Ólafs saga Tryggvasonar n:o 179.
Chronica n:o 48.	Riddara sögur n:o 205.
Ecclesiastica historia n:o 68.	Skjoldunga saga n:o 229.
Hrólfs saga Gautrekssonar n:o 111.	Völsunga saga n:o 259.
Hrólfs saga Kraka n:o 112.	Hit böra möjligen också hänföras:
Islendinga saga n:o 115.	Historiubækr n:o 107.
Karlamagnus saga n:o 128.	Kóngabók n:o 133.
Lais saga n:o 141.	Sagnabækr n:o 207.

¹ Under rubriken skolböcker upptagas i Viðeyjarklaustur 1397, Di. IV, III, följande grupp: »Item IX versabækur adrar. Miracula sanctæ Mariæ et vita sanctæ Margrietæ a sinne bok hvor. Item ij messuBrever».

8. Böcker, som ej kunna hänföras till förut nämnda grupper.**Flackaflick** n:o 86.**Formularius** n:o 90.**Formælabók** n:o 89.**Frammistöðubækr** n:o 91.**Kolbrún** n:o 130.**Kolbása** n:o 131.**Kolumbum** n:o 132.**Sedulius** n:o 213.**Sinonima Isodorii** n:o 228, torde antingen vara en teologisk bok eller en skolbok.**Summa incorum** n:o 235.**Titlabók** n:o 247.

En allmän återblick på gruppindelningen.

Kasta vi en återblick på den företagna indelningen af den isländska kyrkans bokförråd, så finna vi, huru gudstjänstböckerna taga det största utrymmet. De belöpa sig nämligen enligt den genomförda grupperingen till omkring ett 80-tal olika slag af arbeten. Närmast i ordningen i fråga om antalet olika böcker följa legenderna. De uppgå till ett 70-tal olika arbeten. Därefter komma de teologiska och filosofiska skrifterna, som uppgå till inemot 30. Så följa de bibliska böckerna, som utgöra ett 20-tal; vidare skolböckerna, som belöpa sig till omkr. 16 olika slag och de juridiska, som utgöra ungefär ett dussin olika arbeten. Slutligen komma de historiska skrifterna, annalerna, andra kronologiska anteckningar samt världsliga sagor, hvilka uppgå till inemot ett 20-tal olika slag. De skrifter åter, som jag ej med säkerhet kan hänföra till någon af ofvannämnda grupper, uppgå till omkr. ett halft tjug.

Jag vill dock angående vissa arbeten reservera mig mot gruppindelningen. Som det af den alfabetiska förteckningen och särskildt af anmärkningarna till densamma framgår, har det ej af den mig tillgängliga litteraturen öfverallt kunnat med bevis ådagaläggas, till hvilken grupp det eller det arbetet hör. Därvid ha slutsatser i stället måst dragas i fråga om böckernas innehåll dels af deras titel, som ofta nog ger en viss ledning, dels af deras mer eller mindre talrika förekomst i kyr-

korna, i det att man om de mera vanliga böckerna, som finnas i kyrkorna, tämligen säkert kan våga påstå, att de haft att göra med gudstjänsten. Vidare kan man draga slutsatsen däraf, att vissa — för öfrigt till innehållet obekanta böcker — upptagas midt ibland de vanliga gudstjänstböckerna.

För öfrigt vill jag med denna reservation ej medgifva att gruppindelningen lider af något väsentligt fel. Meningen med densamma var nämligen att lämna en överblick af, hvilka olika slag af böcker, som isländska kyrkan ägde under medeltiden, samt meddela en allmän uppfattning af de olika gruppernas inbördes rikedom. För denna överblick är det ej af någon större betydelse, om någon enstaka skrift verkligen med större rätt bort hänföras till någon annan afdelning. Man vet ändock lika säkert, att gudstjänstböckerna voro talrikast representerade, att legenderna kommo därefter, att de teologiska-filosofiska skrifterna intogo följande rummet, samt att de fyra sista grupperna äro ungefär lika talrikt representerade.

Af särskildt intresse är det att se, huru talrikt legenderna voro representerade. Legenderna få väl nämligen betraktas såsom en slags andlig förströelseslitteratur under medeltiden, hvilka såväl hade till syfte att väcka intresse för tidens mest ideella fråga, d. v. s. den religiösa, som att genom den berättande framställningen fångsla läsarens eller åhörarens intresse genom den mer eller mindre lifliga skildringen. Medeltidens legender torde därför i visst afseende kunna jämföras med senare tiders bättre romaner, som kämpa för den ena eller andra idéns förverkligande i det mänskliga lifvet.

Antalet böcker i de olika kyrkorna och klostren.

Under äldsta tiden eller fristatstiden är kyrkornas bokförråd skäligen obetydligt. Den första måldage, i hvilken böcker omtalas, är den för kyrkan i Keldudalsholt 1179, Di. I, 251, där det heter, att kyrkan äger »*salltara*», men detta är också allt i bokväg. För samma år heter det om kyrkan i Miðar-narbæli Di. I, 255, att den äger »*Aspiciens bok of vetr ok kristinna laga þatt*». Högsta uppgifna antalet böcker under fristatstiden finna vi i Ásólfskáli 1179, Di. I, 256, där det heter, att kyrkan har »*iiij bæcr. salltari ok jām leiðdar scra* (= jafn lengdarskrá) ok mal boc». Om några få kyrkor uppgifves det, att de äga »*Xij manna þi þa bæcr*», t. ex. kyrkan i Íngunnar-stadir 1180, Di. I, 266. Men i de allra flesta kyrkomåldagar från fristatstiden upptages intet bokförråd alls. Det är endast undantagsvis, som meddelande härom lämnas. Dock får man ej antaga, att alla de kyrkor varit fullkomligt i saknad af böcker, för hvilka måldagarna ej lämna någon upplysning, men tryggt kan man våga påstå, att bokförrådet i dessa kyrkor måste ha varit mycket obetydligt, då man ej ansett mödan värdt att göra något meddelande därom. I några kyrkor affärdas frågan om bokförrådet, såsom redan förut i Inl. är meddeladt, med en uppgift om böckernas värde, hvarpå utförligare exempel skall lämnas i det följande.

Efter fristatstidens slut tillväxer bokförrådet så småningom.

Dock får man ej utan vidare antaga, att böckerna nu äro så mycket talrikare, som bokförrådet i dessa måldagar öfverstiger detsamma under fristatstiden, utan man får nog delvis tillskrifva det ökade antalet böcker den omständigheten, att måldagarna numera i allmänhet mera noggrant och detaljeradt lämna uppgift rörande såväl det ena som det andra. Om Þerneyjar kyrka heter det 1269, Di. II, 64, att den äger »*bækr víj med jamlengda rimi*»; om Stadastaðar 1274, Di. II, 114, att den har »*Bokúr allar*», hvarmed väl menas, att den har alla de vanliga gudstjänstböckerna. Från år 1318 äga vi ganska goda uppgifter om isländska kyrkans bokförråd, ty för detta år ha vi öfver 100 måldagar för Hóla biskopsdöme, uppkallade efter biskop Auðun Þorbergsson, Di. II, 423—489. Flera kyrkor här äga 10 à 15 olika slags böcker, och några få, som äro ovanligt väl försedda t. ex. Múli, Grímsey och Vellir, Di. II, 435, 443 och 455, ha ända till ett 20-tal och däröfver. Det händer härvid ej sällan, att en bok förekommer i flera exemplar. Då så är fallet växlar antalet vanligen mellan 2 à 5. För Hóla biskopsdöme ha vi från år 1394 och närmaste tiden därefter en ny utförlig måldagasamling af biskop Pétr Nikulásson, Di. III, 508—591, hvilken gifver oss ett synnerligen godt tillfälle att studera bokförrådets tillväxt. Denna måldagasamling skiljer sig från den af 1318 framför allt däri, att kyrkornas tillgång på de vanliga gudstjänstböckerna blir mera allmän, d. v. s. 1318 funnos många kyrkor, som voro synnerligen fattiga på böcker eller också så godt som alldeles saknade dem, men nu finna vi däremot på de allra flesta ställen de vanliga gudstjänstböckerna och ofta en eller två legender, som handla om de helgon, hvilka kyrkan blifvit tillägnad. En annan karakteristisk utveckling är, att flera exemplar af hvarje bok numera förekomma i kyrkorna långt talrikare än 1318. Däremot är i stort sedt tillväxten af nya slags böcker mindre betydlig, och det är ej heller många kyrkor, som öfverstiga de nyss nämnda Múli, Grímsey och Vellir i fråga om olika slag af böcker. En ny stor måldagasamling för Hóla biskopsdöme från 1461 och närmaste tiden därefter af biskop Ólaf Rögnvaldsson Di. V, 247—361, visar, att utvecklingen fortfarande gick i den riktning, som ofvan blifvit antydd.

En synnerligen rik samling af måldagar äga vi för Skálholts biskopsdöme af år 1397, upprättade af biskop Vilchin, Di. IV, 27—240. De göra emellertid ett afgjordt fattigare intryck än måldagarna för Hóla biskopsdöme. Dock beror detta intryck till stor del därpå, att dessa måldagar ej lika samvetsgrant redogöra för bokförrådet som måldagarna från Hóla biskopsdöme. Ovanligt många måldagar uppgifva ej någonting alls om antalet böcker, som finnes; och att någon eller några af de allra vanligaste gudstjänstböckerna funnits i hvarje kyrka, kan man väl knappast våga förneka. Många kyrkor åter nämna en del böcker, men hinna sällan så högt som till ett 10-tal stycken. Endast få måldagar upptaga så stort bokförråd som de mera välförsedda kyrkorna i Hóla biskopsdöme.

En såregen ställning intaga klostren i fråga om bokförrådet. Så heter det redan under fristatstiden, då kyrkornas bokförråd var så anmärkningsvärdt ringa, om Helgafells klauster omkr. 1186, Di. I 282, att där finnas »*hundrab bækur*» (= 120 böcker). Jämför man denna uppgift med kyrkornas meddelanden från samma tid, så känner man sig nästan tveksam, huruvida man skall våga lita på den.¹ Klostren på Island visa emellertid genomgående en sådan öfverlägsenhet gent mot kyrkorna i fråga om bokförrådet, att uppgiften däraf blir sannolik. Äfven bestyrker ett senare meddelande, att detta kloster varit synnerligen väl försedt med böcker. Det heter nämligen för det samma 1397, Di. IV, 170—171, att det — jämte ett 10-tal särskildt uppräknade böcker — ägde »*halfur fiordi tugur norrænu boka. jtem nærre hundrade Latinvboka. annad eru tíjda-bækur*», och detta var på en tid, då medeltalet af böckernas antal i kyrkorna på sin höjd uppgick till 15 à 20. För öfrigt är det ju i den äldre måldagen för detta kloster ej nödvändigt, att det har varit 100 olika slag af böcker, utan antalet exemplar kan ju ha varit 100, af hvilka flera troligen varit samma bok. Men att beklaga är det för visso, att dessa måldagar kort och godt affärda frågan om bokförrådet med en uppgift om böckernas antal. Hade detaljeradt meddelande lämnats om hvilka böcker det var, som klostret verkligen ägde, så skulle vi för

¹ Jfr *Cederschöld* i *Aarbøger f. Nord.* Oldk. 1887, s. 65—66.

visso funnit, att isländska kyrkan ägde betydligt flera böcker under medeltiden, än vi nu äro i stånd att få kännedom om. Denna slutsats kunna vi draga af måldagarna för Viðeyjar- och Möðruvalla kloster. Så finna vi i Viðeyjarklaustr 1397, Di. IV, 110—111 ett 60-tal olika böcker uppräknade, och flera bland dem förekomma endast på detta ställe, andra åter blott här och i Möðruvallaklaustr. Ännu rikare bokförråd visar sig det senare klostret äga 1461, Di. V, 286—290. I måldagen för detta kloster finna vi först en utförlig förteckning öfver de vanliga gudstjänstböckerna, som ofta förekomma i flera exemplar, en förteckning om nära två trycksidor. Därpå följer under två skilda rubriker, »*þetta j latinubokum*» och »*þessar norrænu bækur*» en utförlig förteckning öfver en mängd vetenskapliga arbeten, sagor, legender o. s. v. Böckerna på latin utgöra 26 stycken, af hvilka flera förekomma endast här. Efter uppgiften om de latinska arbetena heter det: »*margar skrar adrar miog gamlar*», en passus som upplyser oss om, att klostrets bokförråd var betydligt rikare, än hvad som framgår af förteckningen. Under rubriken »*norrænu bækur*» finna vi ett 60-tal olika böcker, och äfven flera af dem förekomma endast på detta ställe.¹

Slutligen finnes ännu ett ställe med många och sällsynta böcker, nämligen Hóla domkyrka. Det heter i måldagen för denna kyrka, Di. III, 612—613: »*halfr fimti tughr boka j spioll-dum. en spialldalausar. IX. allar de sacra scriptura. vtalldar skrar j einu golfui halfr þriditughr onyttar tijda skra*». Därefter uppräknas utom de vanliga gudstjänstböckerna ett 40-tal mera sällsynta böcker, af hvilka flera endast förekomma på detta ställe.

¹ Se angående denna måldage kapitlet VIII, där den förefinnes i aftryck.

VII

Utvecklingen af kyrkans bokförråd.

Det är redan framhållet, huru Hóla biskopsdöme lämnar de bästa exemplen på utvecklingen af kyrkans bokförråd. Ett ganska karakteristiskt exempel på denna utveckling finna vi i måldagarna för Háls kyrka i Fnjóskadal åren 1318, 1394 och 1461. Likaså få vi af dessa måldagar en rätt god upplysning om, hvilka böcker de olika kyrkorna vanligen höllo sig med.

I måldagen för 1318, Di. II, 439 heter det om denna kyrkas bokförråd:

»I Bokum. Messu Bok. j. Aspiciens Bok. ij. j spiolldum Enskar. adrar. ij. littar. iiij. læsbækur. Enskur Gradall. og annar per usum. sequentiu Bok. Ordo per Anni circulum».

Det bör anmärkas, att det ej är något karakteristiskt för kyrkorna i allmänhet, att de äga böcker, som äro engelska till sin härkomst. Detta är en egendomlighet för denna och ett fåtal andra kyrkor.

I måldagen för 1394, Di. III, 573 heter det om samma kyrka:

Þetta j Bokum. aspiciens Bækur. ij. j spiolldum enskar. og de sanctis Bok a sumarid vond. sequentiu Bok. Grallari og annar per usum. Lesbækur. iiij. miog ad aullu fyrer vtann vortijma. Ordo per Annum. martyrologium. psalltari. peturs saga j lierepti. kuer. kirkiudags saungur. nyia hallds kuer. aspiciens

Bok de tempore & de sanctis til paska. Hymnarius vondur. missale de sanctis per Annum. Lågasaunguakuer. Commune stortt oc ecj epter orðu. Aspiciens Bokar skrã vond vt jol. messu Bokar kuer. iij. vond de sanctis».

Jämföra vi de båda måldagarna, finna vi en rätt god utveckling af bokförrådet under de 76 år, som förflutit, sedan den förra måldagen uppsattes. En ytterligare utveckling finna vi i måldagen af 1461, Di. V, 298, som i fråga om bokförrådet har följande utseende:

»*Þetta j bokum. grallarar. ein sequenciubok oc eigi aull. Messubok tekur til (at) aduentu oc fram yfer allra heilag(r)a Messo de sanctis et de tempore med pistlum oc gudspiollum oc oracionem oc missale. lesbok de sanctis tekur til at jons Messo baptiste oc fram til jola. lesbok de tempore tekur til epter jol oc til aduentu. lesbok de tempore tekur til firir jol oc til passionem. oc ein bok jrsk. lagasaungua bok med oracium. jrsk saungbok. saungbok tekur til at paskum oc fram yfer huitadaga de sanctis et de tempore. oc aunnur lika. þar til pistlabok oc gudspialla tekur til at jolum oc fram til paska oc sequenciubok. þar til lestrabok. grallare tekur til at paskum oc fram til aduentu med pistlum oc gudspiollum oc oracium de tempore oc enn grallare de sanctis tekur til (at) andres Messo. oc til aduentu. ij. salltarar oc annar vondur hatidagrallare. ymnarius oc capitularius. commons lesbok. ortusaunguabok tekur til (at) jons Messo baptiste oc til jola. capitularius».*

Angående sista måldagen kan anmärkas, att den liksom måldagarna i allmänhet från senare delen af medeltiden med stor noggrannhet, som verkar tröttande vid studiet af dem, anger, för hvilken tid af året de olika gudstjänstböckerna gälla.

För att få en klarare föreställning om förhållandet mellan kyrkomåldagarna och klostermåldagarna, torde det här nedan vara på sin plats att visa, huru den klostermåldage tar sig ut, som mest detaljeradt uppgifver bokförrådet.

VIII

»Mödruvalla klaustrs Maldage»

af ár 1461, Di, V, 286—291.

»þetta j bokum.

ij. grallarar at ollu oc. ij. ofuller.

ij. sequenciubækur fullar oc adrar ij. ofullar.

þrir kanar med nockurum Messum.

tuær bækur epistolarum et euangeliorum per annum.

collectarius missalis per annum.

Messobækur. ij. at pístlum oc gudspíol(l)um fra aduentu til páska. oc hin þridia fra aduentu til passionem domini.

ij. Messobækur de tempore at ollu med saung fra aduentu til páska.

Messobok de tempore fra páskum til aduentu.

ij. processionalia.

paskabok de sanctis oc de tempore med Messum oc syngiande.

brefer de sanctis med Messum syngiande j tueim hlutum

fra jonsMesso baptiste til aduentu.

kirial goðr med venite.

Messobok de tempore et (de) sanctis fra páskum til de trinitatem.

ij. brefer nockut fram a sumar de sanctis et de tempore med saung.

ij. adventu brefer med saung oc messur. oc þridia um jol til IXX.

t(u)au legendaria de sanctis per annum. oc þridia fra olafs-messu til þaska.

ij. legendaria de tempore fra aduentu til þaska oc þridia fra þaskum til aduentu.

jtem antephonarius de tempore et de sanctis per annum sæmiligur.

jtem. V. bækur de tempore et sanctis syngiande fra aduentu til þaska.

antefonabok de tempore et de sanctis fra þaskum yfer trinitatem.

jtem antefonabok fra þaskum til aduentu de sanctis et de tempore sæmilig.

antefonarium de tempore fra þaska (!) til aduentu.

villenzsk jstoriabok um sumarit.

antefonarius fra trinitatem til aduentu de tempore et de sanctis.

antefonarium de tempore fra þask(um) til adven(tu).

antefonarium de sanctis fra jonsMesso baptiste til aduentu.

anti(fonariu)m fra. IXXam til þaska de tempore. oc sidan de tempore et sanctis yfer trinitatem.

anti(fonariu)m fra jonsMesso til adven(tu) de sanctis.

lesbok de dominicis fra augustus manad til aduentu.

anti(fonariu)m de sanctis fra jonsMesso baptiste til aduentu.

ij. ymnaria.

ij. capitularius.

ij. orður.

v. salltarar goder oc ij let(t)ari.

v. suffragia sanctorum in commune.

handbok god.

martir(i)logium.

ij. jstoria kuer.

anti(fonariu)m fra jonsMesso baptiste de sanctis til adventu oc onur til.

þetta j latinbókum.

institutiones ordinis canonicorum regularium j þrimur bókum.

augustinus de consensu iijor ewangelistarum.
Grecissimus.

Racionale diuinorum officiorum.

Textus quinque librorum decretalium.

Glosa decretalium magistri godfridi.

Casus quinque librorum decretalium.

Sumula reymundi. ij. bækur.

Sermones augustini per annum.

Omeliæ gregorij ab aduentu ad dominicam primam post pentecostem.

quatuoꝛ libri dialogorum j tueim bokum.

Pars dextre partis.

Brito.

Vite et passiones plurimorum sanctorum.

Vitas patrum.

Ysodorus de summo bono.

Alinus volumen prisciani.

Vita thobie.

Pastorale gregorij.

Ewangeliæ matehi.

Vita sancti martini.

Enchiridion augustini.

Sedulius.

Simonima isidorij.

Omeliæ quædam gregorij.

Expositio super cantica canticorum. oc margar skrar adrar niog ganlar.

Þessar norrænu bækur.

miraculum bok vorar frv.

augustinus saga.

postula saugur.

martinus saga.

vincencius saga.

fabiani oc sebastiani.

ceciliu saga.

agnes saga.

gregorius saga oc andres saga a eine bok.

benediktus saga.
siluesturs saga.
Þorlaks saga a eine bok.
kross saga.
stefanus saga.
tomas saga erkebiskups.
antonius saga. allar a einne bok.

Þetta a einne bok.

laurencius saga.
teodorij saga.
johanes oc pauli.
mag(n)us.
halvardz.
Marie magdalene oc marte.
gesta saluatoris.
septem dormiencium.
þjeralta passio christi.
barbare.
luce.
s(ancta) agnes.
sancte juliane.
sancte eusstake.
martinus saga a einne bok.

Þessar a eine bok.

lanbertus saga.
leodgarius saga.
catrinar saga.
lucie saga.

Þessar a eine bok.

dialogus.
basilius saga.
jons saga holabiskups.

Þessar a eine bok.

brighilar saga.

ursule saga.

Eufemia saga.

justinu saga.

Eugenia saga.

basilla saga.

kallamagnus saga med ollum þattum.

Olafs saga tryguasonar agæt.

Olafs saga haralldzsonar.

*kongabok tækur til af magnuse olafssyni hinum goda framan
til suerris.*

liber genesis et liber macabeorum.

þessar a eine bok.

hrolfs saga kraka.

Skioldungha saga.

volsaunga saga.

lais saga.

geiralldz saga.

damvsta saga.

hrolfs saga gautrekssonar.

jslendinga saga uond.

annal godur oc gamal.

vita patrum.»

Detta är innehållet i Möðruvallaklostermældagen. Den hör till »Mældagar Ólafs biskups Rögnvaldssonar um Hólabi-skupsdemi», och vi äro denna biskop all tack skyldiga, därför att vi genom honom fått en så detaljerad uppgift om huru en klosterboksamling på Island under medeltiden tedde sig. Jämföra vi denna klostermældage och den ofvan anförda mældagen för Håls kyrka 1461, finna vi, huru det var stor skillnad på rikedom i fråga om böcker uti kyrkorna och klostren.

Uppgifter om bokförrådets värde.

Förut är framhållet, huru många måldagar affärda frågan om bokförrådet endast med en upplysning om dess värde. Stundom angifves emellertid böckernas värde, äfven då en del af dem uppräknas. Dessa meddelanden kunna delas i 2 grupper: 1) i allmänna uppgifter om hela bokförrådets värde i en kyrka; 2) i mera speciella uppgifter om huru mycket vissa, särskildt angifna böcker äro värda. Vi skola här först hålla oss till de allmänna uppgifterna.

Redan under fristatstiden finnas åtskilliga meddelanden om bokförrådets värde, men detta angifves då tillsammans med värdet på kyrkans andra ägodelar, t. ex. Reykjaholt 1206, Di. I, 350 »Þesse kirkio fe es ero i bokum oc i messo fotum oc i kirkio skrupe virdo til. sextogo hundraða vapmala»,¹ eller Kirkjubæjar klaustr 1218, Di. I, 394 »Mariv kirkia sv er stendr j kirkivæ a j skruði sinn oc bokum oc kluckum. oc allt til virt. hundrað hundraða oc tíu tyge hundraða». Det är just inte småsummor, åtminstone hvad den senare måldagen angår, som här upptages, men man vet ju ej, huru mycket af detta värde, som gällde bokförrådet. Efter fristatstidens slut finna vi ofta

¹ Värdeenheten »hundrad» (ursprungligen = 120 alnar vadmal) eller det därmed lika gällande »kovärde» (kúgildi) beräknas af Maurer (Island, p. 443) efter det motsvarande silfrets pris till omkring 30 tyska riksmark. Jfr äfven G. Cederschiöld, studier öfver isländska kyrkomåldagar från fristatstiden, s. 44

uppgifter om böckernas värde. Så heter det för Tungufell 1331, Di. II, 667, att kyrkan äger »*X aura j bokum*», för Gnúpr 1331, Di. II, 663 »*XII aura j bokum*», för Hnappavellir 1343, Di. II, 773 »*iiij merkur j bokum*».¹ För flera kyrkor heter det »*c j bokum*», t. ex. Næfrholt 1332, Di. II, 694; likaså »*cc j bokum*», t. ex. Hlíd 1331, Di. II, 670; »*þriu hundrut j bokum*», t. ex. Skógar 1332, Di. II, 677; »*cccc j bokum*», t. ex. Breidibólstaðr 1332, Di. II, 688; »*V hundrud j Bokum*», t. ex. Tjörn 1318, Di. II, 457; »*Vj c j bokumm*», t. ex. Síðumúli 1397, Di. IV, 125. Dylika uppgifter förekomma på många ställen. »*Vij hundrad j bokum*», heter det för Setberg 1355, Di. III, 108; »*IX hundrad j bokum*» för Breidá 1343, Di. II, 773; »*X hundrat j bokum*» för Ytra-Skard 1332, Di. II, 696 och för Hítardalr 1397, Di. IV, 185; »*Xj. hundrud j bokum*» för Staðastaðr 1354, Di. III, 81. Det sist anförda värdet är det högsta i »hundraden», som vi finna bland de allmänna uppgifterna.²

Äfven de speciella uppgifterna äro ganska talrika. Emellertid är det naturligtvis endast de mera värdefulla böckerna, som man på detta sätt besvärat sig med att särskildt lämna upplysning om. Så heter det för Nes 1318, Di. II, 435, att kyrkan äger »*ij marka psalltara*»; för Skard á Skardströnd 1327, Di. II, 635 »*voro þar j virðar viij bækur secundum ordinem fyrir vij hundrud*»; för Kvennabrekka 1355, Di. III, 100 »*ij tíðabækur þriggia marka verðar*»;³ för Stafholt 1397, Di. IV, 189 följande utförliga uppgifter: »*Legendur ij þer anni circulum de tempore. messobok samsett de tempore fra Paskumm oc til Jolafostu er sira Bergur gaf virðar firir cccc. Item Legendur fornar þer anni circulum oc de sanctis metnar firir Vijð. Item Graduale metid firir cc*». I Vatnsfjörðr hafva vi 1397, Di. IV,

¹ En mark rent silfver, som här torde åsyftas, var under fristatstiden i värde lika med 360 alnar vadmal, alltså = omkr. 90 tyska riksmark. *Maurer*, Island s. 443.

² För Olafsvellir 1397, Di. IV, 50 heter det »*Hundraðslag i Bokumm*», för Hof i Örafum 1343, Di. II, 775 »*lesbækur þriar samsettar med saung daviðpsalltara iiijð. Graduale hundrad. gudspioll oc pistlar dominicale oc de sanctis þer anni circulum hundrat*» och för Eið 1397, Di. IV, 110 »*Hundraðz psalltare oc xiiij aurar i bokumm*».

³ Den något oklara fortsättningen »*ccc voro oc hálf mork*» torde ej ha afseende på tíðaböckerna.

135 »XV. bækur metnar fyrer halft fimmta hundrad». För Reykjaholt finnes 1397, Di. IV, 120 följande uppgift: »kirkiann aa inuan sig XXX boka oc ij bækur virðar fyrer X^c», och för Eydalir 1367, Di. III, 241: »in þrijmis X bækur fyrir XV hundrud. er virðar voru». Att åtskilliga böcker värderas så högt, torde bero på dyrbarare inbindning eller utsmyckning på annat sätt.¹

¹ För jämförelses skull må här meddelas några uppgifter om bokpris i Sverige från förra hälften af 14 årh. Det heter i en förteckning, hvilken man lät upprätta öfver de egendomar och lösören, som inköpts för Västerås' domkyrkas räkning: »**Decretum** och **decretales** som vi köpte af Årkebiskop Nicolaus för sex pund koppar, som då hade ett värde af 100 mark penningar, vidare **Missale**, som vi erhöilo genom samma Årkebiskop Nicolaus' försorg af Kaniken Herman, kallad Ulf, i Linköping för 10 marker rent silfver, vidare **Pontificalis**, som vi uppskatta till tre marker rent silfver eller femton mark penningar. Vidare läto vi göra (d. v. s. afskrifva) **legendariets vinterdel**, som kostade öfver 40 mark penningar och ett **graduale** till 16 marks värde». Ett annat exempel på, att bokpriset under Medeltiden stod högt, äga vi i den utgiftsbok, som fördes af Vadstena-munken Johannes Hildebrandt, hvilken 1419—1420 under en resa till Rom gjorde ett större bokinköp i Paris. Antalet böcker, som han köpte, uppgick till ett 20-tal, och priset för dem var omkr. 360 scuta, hvilket enligt nuvarande penningevärde blir ungefär 10,000 kronor. *Henrik Schück*, Anteckningar om äldsta bokhandeln i Sverige s. 20, 29—30.

Uppgifter om böckernas utstyrsel och yttre beskaffenhet i öfrigt.

Det händer mycket ofta, att bokförrådets yttre beskaffenhet omtalas. Egenskaper, som ofta tilläggas böckerna äro *vändr*, *göðr* eller *sæmiligr*. Så heter det för Vidivellir 1318, Di. II, 462 »*V. Bækur vöndar*», för Grenjadarstaðr 1394, Di. III, 580 »*kapitularius goðr*» och för Gufudalr 1470, Di. V, 582 »*sæmiligann grallara*». T. o. m. *illr* är en egenskap, som tillägges åtskilliga böcker, t. ex. Hvammr 1470, Di. V, 594 »*eru bækurnar með ollum skræðum godum oc jllum. XXX*». *Forn* och *gamall* samt *njr* förekomma äfven, t. ex. Holtastaðir 1318, Di. II, 472 »*messubok forn*», Vallanes 1419, Di. IV, 271 »*gaumul ottusaunguabok*», Hólar 1461, Di. V, 309 »*sequenciobok nyia*». *Störr* och *lítill* äro också vanliga epitet, t. ex. Grenjadarstaðr 1394, Di. III, 580 »*gudsþiallabok stor*» och Sjóarborg 1394, Di. III, 530 »*handbok ljítill*». *Fánjtr* (el. *faneytr*) heter det om somliga böcker, t. ex. Vidivellir 1394, Di. III, 535 »*Eru þessar allar fanejtar*». *Félitill* är äfven en egenskap, som tillägges somliga böcker, t. ex. Álptanes 1397, Di. IV, 187 »*fornskrær nockrar felittlar*». *Subtill* heter det om en salltare i Kolbeinsstaðir 1397, Di. IV, 182. *Léttr* förekommer någon gång t. ex. Möðruvallaklaustr 1461, Di. V, 287 »*V. salltarar goder oc ij let(t)ari*», däremot *vænn*, t. ex. Lundr 1368, Di. III, 249 »*texti vænn*». För Hrafnagil heter det 1461, Di. V, 316 »*margar smabækur adrar*», för Reykjahlid 1394, Di. III,

584 »*Aspiciens Bok storritud*» för Grímsey 1318, Di. II, 443 »*pentud lesbok de sanctis*», för Hafrafellstunga 1394, Di. III, 589 »*Aspiciens voknad(?)*»;¹ för Hólastaðr 1396, Di. III, 612 »*brefuer. ij. nótud*», för Goddalir 1394, Di. III, 563 »*Burtsonguabok onótud*». Därjämte finna vi på många ställen upplysning om böckernas inbindning och utstyrsel i öfrigt. *Búinn* och *úbuinn* heter det ofta, t. ex. Hrafnagil 1318, Di. II, 453 »*Text. ij. buinn*», och Grund 1318, Di. II, 453 »*Texti obuinn*». På prydligare utstyrsel tyda följande exempel: Bær 1397, Di. IV, 191 »*texti silfurbuinn*», Nedrihovoll 1397, Di. IV, 83 »*Textum Evangeliorum buinn med silfur*», Eyvindarmuli 1332, Di. II, 686 »*textabunat med silfur*», Kolbeinstaðir 1397, Di. IV, 182 »*Texta med gylltum bonadi*», Kross i Landeyjum 1480, Di. VI, 333 »*silfur texte litill med helgum domum sancte olaafs*»; Hólastaðr 1374, Di. III, 288 »*storer textar fiorer med siluer. einn med tonn*»;² Grund 1318, Di. II, 452 »*Texta spioll. ij. af mes-sing smellt*». ³ Det är framför allt texta, som äro utstyrda på dylikt sätt, men stundom är så fallet äfven med andra böcker, t. ex. Hof 1318, Di. II, 463 »*plenarins sylfur buinn*», Haukadalsr 1331, Di. II, 668 »*apocalipsis silfurbuinn*», Gufudalsr 1470, Di. V, 583 »*salldara kolumpneradann lystann vel med vtlendan, stein*». Men det finns mindre prydliga böcker också t. ex. för Grímsey 1318, Di. II, 443 »*j Triespiolldum Bok oc songur ä*». Att böckerna äro inbundna i *skinn* framhålles ofta, men något annat slag än *sälskinn* nämnes ej direkt på något ställe. Så heter det för Grímsey 1318, Di. II, 443 »*messu Bok forn mykil j selskinne rotnu*», och för Eyri 1397, Di. IV, 140 »*Liber Genesis a. wetrinn j selskinni*». Om Eydalir meddelas det 1382, Di. III, 360, att där finnes »*V. bækur i hvitum skinnnum oc ein messubok oskinnud*», om Múli 1461, Di. V, 284, att där är en »*messobok j suortum skinnnum*». Någon gång äro böckerna inbundna i *lérept* ex. Háls 1394, Di. III, 573 »*peturs saga j lie-repti*». För de flesta böckerna lämnas emellertid ingen upplysning alls hvarken om deras yttre eller inre egenskaper.

¹ vökna = bli våt, fuktig. Fr².

² tonn = elfenben.

³ Af emaljerad messing.

Om bokmaterialet är det mycket sällan, som några uppgifter förekomma. Blott några enstaka meddelanden finnas. Så heter det i måldagen för Reykjaholts kyrka 1224, Di. I, 477, att omkring ett 40-tal *kalfskinn* af olika personer blifvit skänkta till kyrkan. Dessa kunna ej gärna ha haft någon annan uppgift än att tjänstgöra som skrifmaterial. Likaså förekommer någon gång »*bokfell*» ex. Hólastaðr domk. 1396, Di. III, 613 »*bekfelli nockur*» och Oddgeirsholar 1397, Di. IV, 52 »*bokfelli*». *Lysisteinn* förekommer i måldagen för kyrkan i Ingunnarstaðr Di. I, 266 och torde beteckna någon slags färg för att »införa öfverskrifter och initialer, möjligen äfven miniatyrer i böcker».¹ *Bokagull* omtalas i måldagen för Kolbeinstadir 1397, Di. IV, 181 och dess användning torde ha varit något i samma väg. Dessa få exempel äro ungefär allt, som meddelas om bokmaterialet.

¹ *Cederschöld*, Studier öfver isländska kyrkomåldagar från fristatstiden s. 63. Aarbøger for nord. Oldk. og Historie 1887.

Språket i den isländska kyrkans bokförråd.

Vanligen saknas alla uppgifter om, på hvilket språk de olika böckerna äro skrifna. I somliga måldagar lämnas däremot en och annan upplysning därom. Som vanligt gå klostren äfven i denna fråga i spetsen. En ansats åt detta håll finna vi i Hellgafellskloster 1397, Di. IV, 170—171, där det heter, att klostret hade »*halfur fiordi tugur norrænu boka. jlem nærræ hvndrade Latinvboka*», men tyvärr få vi ej veta, hvilka dessa böcker äro. Ej heller få vi veta, om det var olika slag af böcker, som här åsyftas, eller om denna uppgift angifver en mängd exemplar af hvarje olika arbete. Därför måste uppgifterna från Helgafellskloster lämnas ur räkning i den följande framställningen. Uti bokförteckningen för Videyjar-klaustr 1397, Di. IV, 110—111 finna vi under rubriken »*þetta er j Norrænu bokum*» 8 olika slag af böcker uppräknade. Före denna rubrik uppräknas ett 40 tal olika böcker, som nog äro skrifna på latin, ehuru detta ej uttryckligen angifves. Priset i fråga om utförlig redogörelse på detta område tager Mödruvallaklaustr, liksom det vanligen gör det äfven i andra afseenden.¹ I måldagen för detta kloster meddelas, sedan de vanliga gudstjänstböckerna uppräknats, under särskilda rubriker »*þetta j latinvbokum*» och »*þessar norrænu bækur*», på hvilket

¹ Se måldagen för detta kloster kap. VIII.

språk angifna arbeten äro skrifna. Under rubriken latinska böcker uppräknas 26 olika skrifter, hvartill på slutet fogas ett tillägg »*margar skerar adrar miog gamlar*», som också torde ha varit på latin. Under rubriken norrænu böcker finna vi ända till 61 olika arbeten uppräknade. Om vi därefter företa en undersökning af det bokförråd, som alla måldagarna tillsammans upptaga¹ under de olika rubrikerna latinska böcker och norrænu böcker, så komma vi ej långt öfver de siffror, som vi redan fått från Möðruvallaklaustr. Antalet norrænu böcker belöper sig endast till 63, och de som äro på latin till 30. Några andra meddelanden om språket i den isländska kyrkans litteratur finnas ej i måldagarna.² För öfrigt är det ju tillräckligt bekant, att de flesta skrifter, särskildt gudstjänstböcker och vetenskapliga arbeten, under medeltiden affattades på latin, hvadan man tämligen tryggt kan antaga, att det stora flertalet af böcker, som den isländska kyrkan förfogade öfver, har varit skrifvet på latin, därest ej annat på något ställe blifvit uppgifvet.

Slutligen förekomma åtskilliga uppgifter om en del böcker, som till en första början förefalla gälla språket. Så förekomma på ett 10-tal ställen engelska böcker, t. ex. i Laufás 1318, Di. II, 448 »*messubok ensk*», i Múli 1318, Di. II, 435 »*Enskur psalltare*» o. s. v. På några få ställen finnas irländska böcker, t. ex. i Ás 1461, Di. V, 279 »*irsk skera*», i Háls 1461, Di. V, 298 »*ein bok jrsk*», i Saurbær 1461, Di. V, 310 »*jrsk saungbok*». På ett par ställen lämnas endast den upplysningen, att boken är utländsk. Möjligen beror denna allmänna uppgift därpå, att den som uppsatt måldagen, ej varit säker på, från hvilket land förevarande arbete härstammat. Ex. härpå finna vi i Hítardalur 1463, Di. V, 407 »*ein messubok . . uilendzk*», i Gilsbakki 1463, Di. V, 404 »*messubok utlendsk per anni circulum*».

Rörande ofvannämnda uppgifter förefaller det till en början, som om de angifna böckerna verkligen skulle vara skrifna

¹ Alltså Möðruvallamåldagen inberäknad.

² På flera ställen heter det visserligen att böcker på latin och norrænu finnas, men man får ej veta, hvilka de äro.

på engelska, irländska eller något annat främmande språk. Detta är emellertid för visso ej meningen. Som vi af de anförda exemplen se, är flertalet gudstjänstböcker, och om dem veta vi ju, att de under medeltiden hufvudsakligen voro författade på latin. Alltså våga vi ej antaga, att ofvannämnda böcker i språkligt afseende äro engelska eller irländska. Som bekant brukade man emellertid under medeltiden utsmycka handskrifter med synnerligen ståtliga initialer. Hela sidor blefvo ofta liksom inramade i olika färgade mönster, ja, stundom blefvo de alldeles öfverspunna med dekorativ teckning. Ingenstädes skedde detta mera än på Irland;¹ och härifrån spreds naturligtvis bruket till de öfriga brittiska öarna. Det torde vara dylika latinska handskrifter, som kommit till Island, och som i måldagarna upptagas under irländska, engelska och utländska böcker.²

¹ *Anton Springer*, Grundzug der Kunstgeschichte II Das Mittelalter s. 156—157.

² Meningen var att i detta arbete äfven lämna några meddelanden om böckernas förvaringsställen. Men som så ytterst få upplysningar härom finnas, komma endast några få rader att härom meddelas. För några kyrkor nämnas *böckistor* t. ex. Saurbær omkr. 1220, Di. I, 402 »*boca cista*», Årskógr 1318, Di. II, 454 »*Boka kista*» o. s. v. *Bokastóll* förekommer på några ställen, t. ex. i Draflastaðir 1318, Di. II, 441 »*Bokastoll*», men om den har utgjort något egentligt förvaringsrum för böcker, är ej bekant. *Bökalektare* förekommer äfven på några ställen, t. ex. i Selárdalr 1354, Di. III, 91 »*boka lectara*», men det är ej heller bekant, om den varit något förvaringsrum för böcker. Äfven *bokastokkr* förekommer någon gång, t. ex. Múli 1394, Di. III, 577 »*bokastokkr*». *Bokaform* förekommer också, t. ex. Síðumúli 1472, Di. V, 675 »*bokaforma*». Miklaholt 1463, Di. V, 403 »*bokaforme*» och Hitardalr 1463, Di. V, 407 »*bokaformia*». *Texti med koddá* heter det för Vellir 1461, Di. V, 261. De vanligen dyrbara texta ha sålunda understundom för att vara bättre skyddade och kanske äfven för prydlighetens skull legat på mjuka kuddar.

